

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK: POLITOLOGIJA- MEĐUNARODNI ODNOSI I DIPLOMATIJA

**PROCES USKLADIVANJA PROPISA, PRAVILA I POSTUPAKA
U OBLASTI ZAŠTITE OKOLIŠA U BOSNI I HERCEGOVINI
KAO USLOV ZA PREGOVORE O PRISTUPANJU U
EUROPSKU UNIJU**

-magistarski rad-

Kandidat:
Azra Ovčina
Broj indeksa: 963/II – PiR

Mentor:
prof. dr. sc. Zarije Seizović

Sarajevo, septembar 2024

2024

Azra Ovčina

Proces usklađivanja propisa, pravila i postupaka u oblasti zaštite
okoliša u Bosni i Hercegovini kao uslov za pregovore o pristupanju
u Europsku uniju

**FAKULTET
POLITIČKIH
NAUKA**
UNIVERZITET U SARAJEVU
MCMXLIX

UNIVERZITET U SARAJEVU

FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

ODSJEK: POLITOLOGIJA- MEĐUNARODNI ODNOSI I DIPLOMATIJA

**PROCES USKLADIVANJA PROPISA, PRAVILA I POSTUPAKA
U OBLASTI ZAŠTITE OKOLIŠA U BOSNI I HERCEGOVINI
KAO USLOV ZA PREGOVORE O PRISTUPANJU U
EUROPSKU UNIJU**

- magistarski rad -

Kandidat:
Azra Ovčina
Broj indeksa: 963/II – PiR

Mentor:
prof. dr. sc. Zarije Seizović

Sarajevo, septembar 2024

Sažetak

Ovaj magistarski rad istražuje složeni proces usklađivanja propisa, pravila i postupaka u oblasti zaštite okoliša u Bosni i Hercegovini sa evropskim standardima. Fokus je na usklađivanju nacionalnih propisa sa evropskim standardima, harmonizaciji unutar zemlje, razvoju institucionalnih kapaciteta, edukaciji i svijesti, kao i kontroli i sprovođenju propisa. U okviru rada analizirat će se faktori koji utiču na uspješnost ovog procesa, kao što su vlasti na svim nivoima, nevladine organizacije, privredni sektor i građani, u postizanju održivog razvoja i zaštite životne sredine. Cilj rada je da pruži dublje razumijevanje složenih dinamika i izazova u ovom procesu, kao i da identifikuje ključne faktore uspjeha za efikasno usklađivanje i implementaciju propisa u oblasti zaštite životne sredine u Bosni i Hercegovini kao uslov za pregovore o pristupanju u Europsku uniju.

Ključne riječi: Bosna i Hercegovina, životna sredina, propisi, pravila, zakoni, Europska unija, usklađivanje, pristupanje.

Abstract

This master's thesis investigates the complex process of harmonizing regulations, rules and procedures in the field of environmental protection in Bosnia and Herzegovina with European standards. The focus is on harmonization of national regulations with European standards, harmonization within the country, development of institutional capacities, education and awareness, as well as control and enforcement of regulations. The work will analyze the factors that influence the success of this process, such as authorities at all levels, non-governmental organizations, the economic sector and citizens, in achieving sustainable development and environmental protection. The aim of the paper is to provide a deeper understanding of the complex dynamics and challenges in this process, as well as to identify the key success factors for effective harmonization and implementation of regulations in the field of environmental protection in Bosnia and Herzegovina as a condition for negotiations on accession to the European Union.

Keywords: Bosnia and Herzegovina, environment, regulations, rules, laws, European Union, harmonization, accession.

Sadržaj

Sažetak	3
Abstract	4
Lista skraćena.....	7
UVOD	8
1. Teorijske osnove rada	10
2. Metodološki okvir rada	13
2.1. Problem istraživanja.....	14
2.2. Predmet istraživanja.....	14
2.3. Ciljevi istraživanja	15
2.3.1. Naučni cilj	15
2.3.2. Društveni cilj.....	16
2.4. Sistem hipoteza	17
2.5. Sistem varijabli	18
2.6. Sistem indikatora	19
2.7. Vremensko i prostorno određenje istraživanja.....	21
3. Priroda i okoliš Bosne i Hercegovine	21
3.1. Prirodni resursi Bosne i Hercegovine	23
3.2. Zaštita životne sredine u Bosni i Hercegovini	24
3.2.1. Ključni zakoni u vezi sa zaštitom životne sredine u BiH uključuju:	25
3.3. Zakon o zaštiti prirode	26
4. Proces usklađivanja propisa, pravila i postupaka u oblasti zaštite okoliša u Bosni i Hercegovini kao uslov za pregovore o pristupanju u Europsku uniju	30
4.1. Analiza postojećih propisa.....	32
4.2. Usklađivanje zakonodavstva.....	32
4.3. Institucionalna reforma	33
4.4. Kapacitetska izgradnja	34
4.5. Finansiranje.....	34
4.6. Praćenje i izvještavanje.....	35

4.7.	Angažovanje relevantnih aktera.....	36
4.8.	Tehnički dijalog s EU	37
4.9.	Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP)	38
4.10.	Institucionalno prilagođavanje	39
4.11.	Analiza EU direktiva.....	41
4.12.	Kreiranje nacionalne strategije.....	43
4.13.	Harmonizacija zakonodavstva	44
5.	Strategije za jačanje kapacitetne učinkovitosti zaštite okoliša	44
6.	Institucije u oblasti zaštite okoliša u Bosni i Hercegovini	48
6.1.	Zakoni u oblasti zaštite okoliša u Bosni i Hercegovini:.....	50
6.2.	Upravljanje otpadom.....	51
6.3.	Međuentitetsko tijelo za okoliš / životnu sredinu	53
6.4.	Fond za zaštitu okoliša Federacije BiH.....	54
6.5.	Fond za zaštitu životne sredine i energetska efikasnost Republike	57
6.6.	Energetska efikasnost.....	61
	6.6.1. Energetska efikasnost u BiH	61
7.	Pristupanje Europskoj uniji i zakonodavni okvir za zaštitu životne sredine	62
7.1.	Ključni elementi zakonodavnog okvira za upravljanje prirodnim resursima u BiH.....	63
7.2.	Usklađivanje propisa iz oblasti zaštite životne sredine u Bosni i Hercegovini sa	64
	standardima Europske unije	64
8.	Benefiti pridruživanja Europskoj uniji za zaštitu životne sredine u Bosni i Hercegovini.....	68
9.	Podrška održivim ekonomskim praksama	70
10.	Zaključak	73
	Intervju.....	75
	Primjeri dobre prakse.....	83
	Literatura.....	84

Lista skraćenica

AAQ	Kvalitet ambijentalnog vazduha (eng.Ambient Air Quality)
BERN	Konvencija o zaštiti evropskih divljih vrsta i prirodnih staništa
BON	Konvencija o zaštiti migratornih vrsta divljih životinja
CIN	Centar za istraživačko novinarstvo
CITES	Prekogranični promet zaštićenim divljim vrstama
EAS	Strategija usklađivanja propisa pravnoj stečevini EU u oblasti zaštite okoliša (eng. Environmental Approximation Strategy)
EBRD	Europska banka za obnovu i razvoj (European Bank for Reconstruction and Development)
EU	Europska unija
FMOiT	Federalno ministarstvo okoliša i turizma
FZZP	Federalni zavod za zaštitu prirode
GCF	Green Climate Fund
GEF	Globalni fond za okoliš
GIZ	Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit
IMPEL	Međunarodna je mreža tijela koja se bave pitanjima okoliša i dolaze iz država članica EU-a,
ISZP	Informacioni sistem zaštite prirode
ORF BDU	Open Regional Fund for South East Europe – Implementation of Biodiversity Agreements
RAMSAR	Konvencija o močvarama od međunarodne važnosti
SAC	Direktiva o zaštiti staništa „posebna područja za očuvanje staništa“
SPA	Direktiva o zaštiti divljih ptica,“ posebnih područja zaštite“
SSP	Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju

UVOD

„Zemlja je raj ako se traži mir, čini pravo i želi malo.“

(Johann Heinrich Pestalozzi)

I zato

„Čuvajmo Zemlju i prirodu u njoj, jer ih nismo naslijedili od svojih djedova i očeva, nego smo ih posudili od svojih potomaka.“

(Indijanska poslovice)

Zaštita okoliša/životne sredine predstavlja jedan od najvažnijih izazova savremenog društva, posebno u kontekstu sve većih ekoloških problema i potrebe za održivim razvojem. Bosna i Hercegovina, kao potpisnica brojnih međunarodnih sporazuma i obaveza u oblasti zaštite okoliša, suočava se sa složenim zadatkom usklađivanja nacionalnih propisa, pravila i postupaka sa evropskim standardima. Ovaj proces usklađivanja nije samo tehnička već i politička i institucionalna obaveza, čiji uspjeh zavisi od saradnje različitih aktera, od vlasti na svim nivoima do nevladinih organizacija i građana. S obzirom na sve veće ekološke izazove sa kojima se suočava moderno društvo, važno je da zemlje usklade svoje politike i prakse sa međunarodnim standardima radi očuvanja prirodnih resursa i unapređenja kvaliteta životne sredine. U kontekstu pridruživanja Bosne i Hercegovine Europskoj uniji, posebna pažnja se posvećuje usklađivanju bosanskohercegovačkog zakonodavstva sa evropskim propisima u oblasti zaštite životne sredine.

Rad ima za cilj da analizira proces usklađivanja propisa, pravila i postupaka u oblasti zaštite okoliša u Bosni i Hercegovini kao uslov za pregovore o pristupanju u Europsku uniju. Fokus će biti na identifikaciji ključnih faktora uspjeha za efikasno usklađivanje, kao i na analizi izazova sa kojima se susreću akteri u ovom procesu. Također, cilj je i da se pruži dublje razumijevanje složenih dinamika koje utiču na ovaj proces, kao i da se identifikuju potencijalne prepreke i načini za njihovo prevazilaženje.

U fokusu istraživanja će biti saradnja i različitih aktera, kao što su vlasti na svim nivoima, nevladine organizacije, privredni sektor i građani, te uloga svakog od njih u postizanju održivog razvoja i zaštiti životne sredine u Bosni i Hercegovini. Kroz sagledavanje dosadašnjih iskustava i praksi, kao i primjere dobre prakse iz drugih zemalja, rad će ponuditi preporuke za unapređenje procesa usklađivanja i implementacije propisa u oblasti zaštite životne sredine u Bosni i Hercegovini.

U osnovi, ovaj rad teži da doprinese boljem razumijevanju dinamike usklađivanja propisa u oblasti zaštite životne sredine u Bosni i Hercegovini, kako bi se omogućilo efikasnije donošenje odluka i implementacija mjera zaštite okoliša/ životne sredine u budućnosti.

1. Teorijske osnove rada

*Priroda nam je dala dva oka i po dva uha, a samo jedan jezik,
da bi smo mogli više gledati i slušati, a manje govoriti,
jer se nikada ne može reći toliko mudrosti
koliko se može prešutjeti gluposti. “(Konfučije)*

Slika 1.

Zaštita okoliša je pitanje globalnog značaja koje se sve više nameće kao imperativ u društvima širom svijeta. U skladu sa tim, mnoge države, uključujući Bosnu i Hercegovinu, aktivno rade na razvoju i implementaciji strategija za očuvanje prirodnih resursa i unapređenje kvaliteta životne sredine. Pridruživanje Europskoj uniji predstavlja ključni korak ka harmonizaciji bosanskohercegovačkog zakonodavstva sa evropskim standardima, uključujući i oblast zaštite okoliša.

Ovaj rad će analizirati trenutno stanje zaštite okoliša u Bosni i Hercegovini, istražujući ključne izazove i dostignuća u ovoj oblasti. Također, razmatraćemo proces pridruživanja EU i njegov uticaj na unapređenje sistema zaštite životne sredine u BiH. Fokus ćemo staviti na aktuelne ekološke izazove sa kojima se BiH suočava, uključujući problematiku zagađenja vode, vazduha i tla, gubitak biodiverziteta i upravljanje otpadom. Također, biće razmotrena uloga građanske inicijative i organizacija civilnog društva u podizanju svijesti o važnosti zaštite životne sredine.

Istražićemo ključne korake koje Bosna i Hercegovina preduzima kako bi se pridružila Europskoj uniji. Ovo uključuje analizu postignuća u procesu usklađivanja bosanskohercegovačkog zakonodavstva sa evropskim propisima u oblasti zaštite životne sredine. Poseban naglasak biće stavljen na proaktivnu ulogu institucija i organizacija u tom procesu.

Konačno, zaključni dio će sintetisati informacije i ponuditi zaključne prijedloge o tome kako pridruživanje Europskoj uniji može uticati na unapređenje sistema zaštite životne sredine u Bosni i Hercegovini. Očekuje se da će pristup evropskim standardima donijeti brojne benefite, uključujući unapređenje kvaliteta životne sredine, podršku održivim ekonomskim praksama i jačanje mehanizama zaštite prirodnih resursa. U tom kontekstu, ovaj rad ima za cilj pružiti sveobuhvatan pregled trenutnog stanja zaštite životne sredine u Bosni i Hercegovini, istražiti perspektive pridruživanja Europskoj uniji i analizirati očekivane koristi za očuvanje prirodnih resursa i unapređenje kvaliteta životne sredine u zemlji.

Zemlja je treća planeta u Sunčevom sistemu, računajući od Sunca, i jedino mjesto za koje znamo da ima život. Iako se velike količine vode mogu naći u cijelom Sunčevom sistemu, samo Zemlja ima tekuću vodu na svojoj površini. Otprilike 71% Zemljine površine pokrivaju oceani, dok preostalih 29% čine kopno. Zemlja se formirala prije 4,5 milijarde godina, kao i većina ostalih objekata u Sunčevom sistemu. Tokom prvih milijardu godina Zemljine historije, nastao je okean i počeo se razvijati život. Život se proširio svuda na Zemlji i počeo uticati na njenu atmosferu i površinu. Ljudi su se pojavili prije 300.000 godina i danas žive u populaciji od oko osam milijardi. Ljudi zavise od Zemljine biosfere i prirodnih resursa za svoj opstanak. Međutim, ljudski uticaj na Zemljinu klimu, tlo, vodu i ekosisteme predstavlja veliku prijetnju za život svih živih bića i stvara velike probleme za život na čitavoj planeti Zemlji.

Bosna i Hercegovina je zemlja u jugoistočnoj Europi, na zapadnom dijelu Balkana, na planeti Zemlji. Iako mala, Bosna i Hercegovina je vrlo lijepa, sa bogatom kulturom, tradicijom i prirodnim ljepotama. To je zemlja koju treba posjetiti, upoznati i čuvati njene ljepote. Bosna i Hercegovina ima dobar geografski položaj, bogatstvo prirodnih resursa i atraktivne lokacije s plodnom zemljom. Ima kvalificiranu i obrazovanu radnu snagu, kao i niske troškove poslovanja. Veliki potencijali Bosne i Hercegovine su posebno u energetici, metalnom i drvnom sektoru, poljoprivredi i prehrambenoj industriji, tekstilnoj i kožnoj industriji, građevinarstvu, namjenskoj industriji i turizmu. Ako imamo sve ovo na umu, onda se moramo dobro pobrinuti da sve te potencijale i zaštitimo.

Životna sredina je prostor, prirodno okruženje, vazduh, zemlja, voda i more, biljke i životinje, prirodne pojave i djelovanja, kao i okruženje koje su ljudi napravili (gradovi, naselja, kulturno-istorijska baština, infrastrukturni, industrijski i drugi objekti).

Bosna i Hercegovina je zemlja na Balkanu u jugoistočnoj Evropi. To je jedna od najbogatijih zemalja Europe po raznolikosti biljaka i pejzaža, kao i po prirodnim resursima koje nam je priroda dala. Pored prirodnih resursa, treba napomenuti da je Bosna i Hercegovina bogata kulturnim naslijeđem i predstavlja mjesto gdje se susreću mnogi narodi i kulture.

2. Metodološki okvir rada

„Ako je jedan način bolji od drugog, onda budi siguran da je to prirodni način.“

(Aristotel)

U istraživanju će se koristiti kombinacija deskriptivne i analitičke metodologije. Primarna analiza će se zasnivati na studijama slučaja, izvještajima institucija, zakonodavstvu i dokumentima relevantnim za zaštitu sredine Bosne i Hercegovine. Način istraživanja zavisi od specifičnih ciljeva koje smo postavili, raspoloživih resursa, predmeta istraživanja i metodoloških preferencija. U ovom radu se mogu primijeniti različiti načini u istraživanju o procesu usklađivanja propisa o zaštiti okoliša/ životne sredine u Bosni i Hercegovini za pregovore o pristupanju Europskoj uniji, a navest ćemo neke.

- Deskriptivno istraživanje

Ovaj pristup se fokusira na opisivanje i analizu trenutnog stanja procesa usklađivanja u Bosni i Hercegovini. Ovo uključuje prikupljanje i analizu postojećih podataka, zakonskih dokumenata, izveštaja i drugih relevantnih materijala.

- Komparativna analiza

Pored istraživanja stanja u Bosni i Hercegovini, možemo uporediti iskustva drugih zemalja koje su prošle kroz sličan proces usklađivanja sa standardima EU. Komparativna analiza sa praksama i iskustvima drugih zemalja koje su prošle kroz proces pridruživanja Europskoj uniji u oblasti zaštite okoliša/životne sredine, svakako nam mogu pomoći u samom procesu., ali i pisanju prijedloga za napredovanje ka pridruživanju Europskoj uniji.

Kombinacija različitih metoda (mješovita metodologija) može pružiti sveobuhvatniji uvid u predmet istraživanja: analiza dokumenata, ankete, intervjui, studije slučaja, posmatranje i terenski rad... Osim navedenog u ovom radu će se najviše koristiti kvantitativna (korištenje statističkih metoda za analizu kvantitativnih podataka, kao što su podaci o emisijama, kvalitetu vazduha, vode itd), kvalitativna analiza (analiza kvalitativnih podataka dobijenih iz intervjua, fokusnih grupa i analize dokumenata), te kombinovane metode.

U ovom radu koristit ćemo navedene načine istraživanja, kao i kombinaciju navedenog. Rad će se bazirati na trenutnom stanju u Bosni i Hercegovini u oblasti zaštite životne sredine. Navest ćemo šta Bosna i Hercegovina čini po pitanju zaštite životne sredine, ali i šta treba učiniti da bi se pristupilo Europskoj uniji.

2.1. Problem istraživanja

Problem istraživanja u ovoj temi je efikasnost i izazovi u procesu usklađivanja zakona, propisa i postupaka u oblasti zaštite okoliša u Bosni i Hercegovini kao uslov za pristupanje Europskoj uniji. Ovaj problem istraživanja otvara mogućnost za širok spektar analiza, istraživanja i razmatranja različitih aspekata procesa usklađivanja u Bosni i Hercegovini u oblasti zaštite okoliša. Istraživanje se suočava s problemom nedostatka uspješne primjene i provođenja zakonodavstva o zaštiti okoliša u Bosni i Hercegovini, što je ključni aspekt usklađivanja pravila i procesa u ovoj oblasti.

Kao kandidat za ulazak u Europsku Uniju, Bosna i Hercegovina mora prilagoditi svoje zakonodavstvo europskim standardima o zaštiti okoliša, što podrazumijeva prihvatanje i primjenjivanje niza direktiva i regulativa EU koje se bave pitanjem zaštite prirode, vode, zraka, otpada i ostalih ekoloških oblasti.

Problemsko pitanje fokusira se na analizu zbog čega nastaju problemi u efikasnoj implementaciji zakonodavstva EU o zaštiti okoliša u Bosni i Hercegovini s posebnim osvrtom na prepreke koje otežavaju postizanje usklađenosti. Ovo istraživanje bi trebalo identificirati faktore kao što su: nedostatak infrastrukture, nedovoljna finansijska sredstva, nedostatak kapaciteta i stručnosti u nadležnim institucijama, politička nestabilnost ili nedostatak koordinacije između različitih nivoa vlasti kao glavne uzroke problema.

2.2. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja je proces usklađivanja propisa, pravila i postupaka za zaštitu životne sredine u Bosni i Hercegovini u vezi s pregovorima o pristupanju u Europsku uniju. Ovaj predmet istraživanja se bavi analizom kako se Bosna i Hercegovina prilagođava standardima EU u oblasti zaštite životne sredine da bi ispunila uslove za pristupanje Evropskoj uniji.

Ovaj rad istraživanje usmjerava na detaljnu analizu postojećeg stanja, te fokusirat će se na identifikaciju konkretnih prepreka i izazova u implementaciji zakonodavstva o zaštiti okoliša u BiH, predložiti preporuke za jačanje kapaciteta, poboljšanje koordinacije i osiguranje adekvatnih resursa kako bi se omogućila efikasnija usklađenost s EU standardima. Osim toga, bitno je istražiti i socio-ekonomske utjecaje ovih promjena na lokalno stanovništvo i privredu, te uzeti u obzir perspektive različitih sudionika u BiH, uključujući vladu, nevladine organizacije, privatni sektor i građane, kako bi se dobila kompletna slika stanja.

2.3. Ciljevi istraživanja

U ciljevima istraživanja kako i slijedi fokusirali smo se na naučni i društveni cilj. Naučni cilj istraživanja se fokusira na temeljno istraživanje i analizu faktora i izazova u usklađivanju zakonodavstva, dok društveni cilj ističe očekivane koristi za društvo i okolinu koje će nastati kao rezultat uspješne primjene i usklađivanja sa standardima EU.

Ciljevi istraživanja su:

1. Istražiti osnovne korake procesa usklađivanja u oblasti zaštite životne sredine za pristupanje EU.
2. Analizirati izazove i prepreke sa kojima se Bosna i Hercegovina suočava tokom ovog procesa.
3. Procijeniti koristi usklađivanja u smislu očuvanja životne sredine, zdravlja građana i ekonomskog razvoja.
4. Ispitati ulogu institucija, civilnog društva i građana u olakšavanju procesa usklađivanja.
5. Procijeniti uticaj usklađivanja na postizanje održivog razvoja u Bosni i Hercegovini

Naš rad će doprinijeti ne samo u naučnom razumijevanju izazova u postupku usklađivanja s standardima EU, već će podići i svijest u društvu te podržati reforme koje mogu unaprijediti zaštitu okoliša u Bosni i Hercegovini.

2.3.1. Naučni cilj

Potrebno je razviti i primijeniti sveobuhvatan okvir za analizu, evaluaciju i preporuke za usklađivanje zakonodavstva, pravila i procedura u Bosni i Hercegovini u području životne

sredine sa standardima Europske unije, kako bi se olakšalo pridruživanje, omogućilo efikasno i održivo upravljanje okolišem i pomoglo u razvoju održivih politika u Bosni i Hercegovini.

Ovaj cilj omogućava kompletan pristup koji ne samo da rješava trenutne probleme i propuste, već i daje jasne smjernice za poboljšanje i primenu, čime se doprinosi procesu pridruživanja Europskoj uniji i zaštiti okoliša u Bosni i Hercegovini.

Ovo uključuje:

- -Analizu trenutnog stanja implementacije zakonodavstva o zaštiti okoliša.
- Identifikaciju faktora koji otežavaju efikasnu primjenu i provođenje EU zakonodavstva, kao što su nedostatak infrastrukture, finansijskih sredstava, stručnosti, politička nestabilnost i nedostatak koordinacije.
- Razvijanje sveobuhvatnog okvira za analizu i evaluaciju procesa usklađivanja.
- Predlaganje preporuka za poboljšanje kapaciteta, koordinacije i resursa.

2.3.2. Društveni cilj

Društveni cilj ovog istraživanja je doprinijeti unapređenju kvalitete života građana Bosne i Hercegovine , povećati svijest i angažovanost građana, kompanija i lokalnih zajednica kroz analizu procesa usklađivanja propisa i pravila o zaštiti životne sredine sa standardima Europske unije. Očekuje se da će efikasan proces usklađivanja rezultirati poboljšanjem stanja životne sredine, unapređenjem zdravlja građana i podsticanjem održivog ekonomskog razvoja u Bosni i Hercegovini. Također, istraživanjem će se identifikovati ključne tačke na kojima društvo može doprinijeti olakšavanju i ubrzanju ovog procesa, a time i ostvariti dugoročne dobrobiti za zajednicu.

Ovaj društveni cilj obuhvata sledeće ključne aspekte:

- Podizanje svijesti
- Obuka i edukacija
- Podsticanje angažmana zajednice
- Povećanje transparentnosti.
- Poboljšanje uslova života

- Fostering civic responsibility: Promovisati odgovorno ponašanje prema životnoj sredini
- Održivi razvoj

2.4. Sistem hipoteza

Sistem hipoteza je skup pretpostavki koje istraživač postavlja prije početka istraživanja, a koje će kasnije testirati i analizirati kako bi došao do zaključaka. U ovom slučaju, kada je predmet istraživanja proces usklađivanja propisa, pravila i postupaka u oblasti zaštite okoliša u Bosni i Hercegovini kao uslov za pregovore o pristupanju Europskoj uniji, sistem hipoteza može uključivati niz pretpostavki vezanih za ovu temu.

Sistem hipoteza u ovom istraživanju je sljedeći:

Glavna hipoteza:

Uspješnost usklađivanja propisa, pravila i postupaka za zaštitu okoliša u Bosni i Hercegovini kao uvjet za pristupanje Europskoj uniji ovisi o sposobnosti zemlje da prevlada ključne prepreke, uključujući nedostatak infrastrukture, nedovoljna finansijska sredstva, nedostatak kapaciteta i stručnosti u nadležnim institucijama, te nedostatak koordinacije između različitih nivoa vlasti. Osim toga angažovanost i koordinacija različitih aktera, mogu značajno doprineti uspjehu ovog procesa.

Pomoćne hipoteze:

Hipoteza 1:

Prepreke u Primjeni: "Nedostatak odgovarajuće infrastrukture i finansijskih sredstava u Bosni i Hercegovini stvara velike prepreke za uspješno provođenje EU zakonodavstva o zaštiti životne sredine."

Hipoteza 2:

Kapacitet i stručnost : "Nedostatak kapaciteta i stručnosti u institucijama zaduženim za zaštitu životne sredine dovodi do neslaganja s europskim standardima."

Hipoteza 3:

Koordinacija nivoa vlasti: "Nedostatak koordinacije u različitim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini loše utječe na usklađivanja propisa i postupaka u području životne sredine."

Hipoteza 4:

Uloga različitih aktera: "Aktivna suradnja i angažman različitih učesnika (vlasti, nevladine organizacije, privredni sektor i građani) su ključni za uspješno usklađivanje s EU standardima u području zaštite okoliša."

Hipoteza 5:

Socio-Ekonomske uticaji: "Socijalno-ekonomske uticaji usklađivanja s europskim standardima u području zaštite životne sredine uključuju poboljšanje kvalitete životne sredine i podršku održivom razvoju."

Proces usklađivanja propisa, pravila i postupaka u oblasti zaštite okoliša u Bosni i Hercegovini za pregovore o pristupanju Europskoj uniji značajno će unaprijediti stanje životne sredine, doprinijeti očuvanju zdravlja građana i podstaći održivi ekonomski razvoj u zemlji. Očekuje se da će efikasan proces usklađivanja donijeti značajne koristi kako za životnu sredinu tako i za društvo u cjelini, stvarajući pozitivan uticaj na kvalitet života građana Bosne i Hercegovine.

2.5. Sistem varijabli

Sistem varijabli se odnosi na skup različitih karakteristika, osobina ili faktora koji će biti mjereni, analizirani ili manipulisani u okviru istraživanja.

U ovom istraživanju o procesu usklađivanja propisa o zaštiti životne sredine u Bosni i Hercegovini za pregovore o pristupanju Europskoj uniji, moguće varijable uključuju:

Nezavisne varijable:

- Institucionalni kapaciteti za implementaciju zaštite životne sredine;
- Uloga civilnog društva u procesu usklađivanja;
- Finansijski resursi na raspolaganju za implementaciju.

Zavisne varijable:

- Kvalitet životne sredine (mjereno indikatorima kao što su kvalitet vode, vazduha, zemljišta);
- Zdravlje građana (mjereno na osnovu relevantnih zdravstvenih statistika);
- Ekonomski razvoj (mjereno kroz indikatore kao što su bruto domaći proizvod i stopa nezaposlenosti).

Kontrolne varijable:

Faktori koji mogu uticati na ishod, ali nisu primarni predmet istraživanja (npr. demografski faktori, politička stabilnost, prethodna iskustva u implementaciji sličnih politika):

- Interventne varijable (ako se radi eksperimentalno):
- Faktori koji će biti manipulisani kako bi se utvrdio uticaj na ishode (npr. uvođenje novih politika, edukativne kampanje, itd.);

Faktori koji opisuju širi kontekst u kojem se istraživanje odvija (npr. politički, ekonomski i društveni uslovi u Bosni i Hercegovini).

Vremenske varijable:

Ako je relevantno, vremenski faktori mogu biti uključeni kako bi se pratili dugoročni trendovi u procesu usklađivanja.

Moderatorske varijable:

Faktori koji mogu uticati na jačinu ili smjer veze nezavisnih i zavisnih varijabli (npr. politička stabilnost, nivo obrazovanja stanovništva).

Mediatorske varijable:

Faktori koji pomažu objasniti vezu nezavisnih i zavisnih varijabli (npr. uloga civilnog društva u procesu usklađivanja može posredovati uticaj na kvalitet životne sredine).

2.6. Sistem indikatora

Sistem indikatora u našem istraživanju o procesu usklađivanja propisa o zaštiti okoliša u Bosni i Hercegovini za pregovore o pristupanju Europskoj uniji služi kao mjerna alatka koja će nam

pomoći u kvantifikaciji i praćenju relevantnih parametara. Evo nekoliko sistema indikatora koje možemo razmotriti:

➤ Kvalitet vazduha:

Koncentracija zagađujućih materija (npr. SO₂, NO_x, PM_{2.5})

Indeksi kvaliteta vazduha (npr. AQI - Air Quality Index)

➤ Kvalitet vode:

Koncentracija različitih hemijskih supstanci (npr. teški metali, pesticidi)

Indikatori mikrobiološkog zagađenja (npr. koliformne bakterije)

➤ Kvalitet zemljišta:

Zagađenje teškim metalima (npr. olovo, kadmijum)

Koncentracija pesticida i drugih agrohemijskih supstanci

➤ Zdravlje građana:

Stopa respiratornih oboljenja povezanih sa zagađenjem vazduha

Stopa oboljenja povezanih sa zagađenjem vode i hrane

➤ Ekonomski pokazatelji:

Investicije u sektor okoliša

Zapošljavanje u sektoru zaštite životne sredine

➤ Uloga institucija:

Efikasnost i kapaciteti relevantnih institucija (npr. Agencije za zaštitu okoliša, Ministarstva)

Nivo koordinacije različitih institucija

➤ Angažovanje civilnog društva:

Broj i vrsta organizacija civilnog društva uključenih u procese usklađivanja

Nivo angažovanja u donošenju odluka i praćenju implementacije propisa

➤ Edukacija i svijest:

Nivo znanja i svijesti građana o zaštiti životne sredine

Učešće u edukativnim programima i kampanjama.

2.7. Vremensko i prostorno određenje istraživanja

Vremensko i prostorno određenje se odnosi na definisanje opsega i perioda koji obuhvata naše istraživanje. To pomaže u preciznom fokusiranju na specifične događaje, situacije ili fenomene koji su predmet naše studije.

Naše istraživanje može obuhvatiti određeni period, međutim više će se fokusirati na stvarno stanje u oblasti usklađenosti propisa kako bismo analizirali napredak u procesu usklađivanja tokom perioda proteklih godina.

Fokusirat ćemo se na ključne tačke u vremenu, kao što su važni događaji ili promjene u političkim okolnostima koje su utjecale na proces usklađivanja.

Pored navedenog, analizirat ćemo aktuelno stanje procesa.

Definisanje prostornog određenja u našem istraživanju pomaže u preciziranju lokacija ili geografskih područja koja će biti obuhvaćena: državne granice (u našem slučaju to bi značilo cijelu Bosnu i Hercegovinu kao glavno istraživačko područje), specifične lokacije (određene gradove, regione, ili lokalitete), geografske orijentire (uključivanje ključnih geografskih referenci, kao što su rijeke, planine, jezera, može pomoći u razumijevanju uticaja geografije na proces usklađivanja).

3. Priroda i okoliš Bosne i Hercegovine

Priroda i okoliš Bosne i Hercegovine su izuzetno raznovrsni i obuhvaćaju različite ekosisteme, biljne i životinjske vrste, vode, zrak, tlo i druge prirodne elemente.

Planinski Krajoblik Bosne i Hercegovine je veoma bogat i raznovrstan. Brojni planinski lanci, uključujući Dinaride, Karpate i Alpe su sastavni dio dih krajolika. Ovi planinski krajolici

obuhvataju različite stanišne tipove i pružaju dom brojnim endemskim biljnim i životinjskim vrstama.

Pored planina, tu su i rijeke. Rijeke Drina, Neretva, Una i Sava su samo neke od važnih rijeka koje teku kroz zemlju. Osim toga, Bosna i Hercegovina ima i mnoga jezera, uključujući Jablaničko, Modračko i Ramsko jezero.

Zemlja ima nekoliko nacionalnih parkova koji su izuzetno važni za očuvanje prirodnih staništa i endemičnih vrsta. Među njima se ističu Nacionalni park Una, Nacionalni park Sutjeska i Nacionalni park Kozara.

Bosna i Hercegovina ima značajnu šumsku pokrivenost koja čini važnu komponentu ekosistema. Šume su dom mnogim biljnim i životinjskim vrstama, a istovremeno igraju ključnu ulogu u regulaciji klimatskih promjena i očuvanju tla. Obiluje biološkom raznolikošću, uključujući mnoge endemske vrste biljaka i životinja. Različita staništa pružaju idealne uslove za razvoj raznolikog biljnog i životinjskog svijeta. Poljoprivreda igra važnu ulogu, kao prirodni resurs Bosne i Hercegovine. Plodna polja se koriste za uzgoj različitih kultura, uključujući žitarice, voće i povrće. Očuvanje čistoće i kvalitete voda je ključno za očuvanje okoliša.

Iako priroda u Bosni i Hercegovini obiluje ljepotom, postoje i izazovi u vezi s zagađenjem zraka, voda i tla. Ovo uključuje pitanja vezana uz industrijske emisije, nepravilno odlaganje otpada i sl.

Slika 2. Rijeka Una

Slika 3. Rijeka Drina (jedan dio)

3.1. Prirodni resursi Bosne i Hercegovine

Bosna i Hercegovina posjeduje raznovrsne prirodne resurse koji obuhvataju različite aspekte prirode i okoliša. Ključni prirodni resursi su šumska bogatstva, biodiverzitet, vodni resursi, mineralni resursi, poljoprivredna zemljišta, rudnici, energetske resursi, turistički resursi, zračni resursi, te sam geografski položaj Bosne i Hercegovine.

Bosna i Hercegovina ima značajne šumske površine. Šume pružaju drvo kao građevinski materijal, sirovinu za drvnu industriju, ali i važnu ulogu u očuvanju biodiverziteta i regulaciji vodnih resursa. Zemlja se može pohvaliti bogatstvom biološke raznolikosti. Različita staništa, uključujući planine, rijeke, jezera i močvare, pružaju dom brojnim vrstama biljaka i životinja.

Šumska bogatstva Bosne i Hercegovine su izuzetno važna komponenta prirodne baštine zemlje. Raznolike šumske tipove, kakve posjeduje Bosna i Hercegovina podrazumijeva listopadne, četinarske, mješovite i bukovo-jelinske šume. Ovi različiti tipovi šuma pružaju raznolika staništa za brojne biljne i životinjske vrste. Šumske površine u Bosni i Hercegovini zauzimaju značajan dio ukupne površine zemlje. Prema statistikama, oko 42% teritorija zemlje pokriveno je šumama. Šumarstvo je važna gospodarska grana u Bosni i Hercegovini. Drvo se koristi kao građevinski materijal, za proizvodnju namještaja, celuloze i papira, a šumska industrija pridonosi ekonomskom razvoju zemlje.

Vodni Resursi Bosne i Hercegovine je bogatstvo kojim se može pohvaliti kao ni jedna država na svijetu, možda. Posebno se ističu vodeni resursi rijeke poput Save, Drine, Neretve i Une. Ovi vodni tokovi imaju veliki potencijal za proizvodnju hidroelektrične energije. Jezera, uključujući prirodna jezera poput Jablaničkog jezera, te akumulacijska jezera su nastala izgradnjom brana za hidroelektrane. Osim površinskih voda, Bosna i Hercegovina posjeduje značajne podzemne vode koje pružaju važan izvor pitke vode i vode za poljoprivredu.

Vodni potencijal Bosne i Hercegovine za proizvodnju hidroelektrične energije je znatan. Hidroelektrane igraju ključnu ulogu u proizvodnji električne energije za potrebe zemlje. Vodni resursi se koriste za navodnjavanje poljoprivrednih zemljišta, što je ključno za održavanje produktivnosti poljoprivrede.

Mineralni Resursi kojim posjeduje naša domovina su značajne rezerve minerala, uključujući ugljen, željeznu rudu, boksit, sol, te rijetke metale kao što su bakar i aluminij.

Poljoprivredna zemljišta kakve ima Bosna i Hercegovina su plodna poljoprivredna zemljišta koja se koriste za uzgoj različitih poljoprivrednih kultura kao što su žitarice, voće, povrće, vinova loza i druge biljke.

Naša domovina je poznata po rudnicima koji obiluju bogatstvom minerala, a mnogi rudnici pružaju sirovine za industriju, uključujući metalurgiju, građevinarstvo i energetiku. Osim hidroenergije, Bosna i Hercegovina ima potencijal za razvoj drugih oblika obnovljivih izvora energije kao što su solarne, vjetroelektrane i biomasa.

Prirodna ljepota i značajni prirodni resursi, uključujući planine, rijeke, jezera i nacionalne parkove, predstavljaju važan turistički potencijal za zemlju. Kvalitet zraka je važan aspekt okoliša koji utječe na zdravlje ljudi i okoliša općenito.

Bosna i Hercegovina se nalazi u jugoistočnom dijelu Europe i ima strateški važan položaj koji može biti iskorišten za trgovinu, transport i energetske saradnju. Važno je upravljati ovim resursima na održiv način kako bi se osiguralo da se oni koriste na način koji će omogućiti dugoročnu dobrobit za sadašnje i buduće generacije. Održivi razvoj je ključni cilj koji uključuje ravnotežu između ekonomskog rasta, socijalne dobrobiti i zaštite okoliša. Ovo uključuje promicanje obnovljivih izvora energije, očuvanje prirodnih staništa i druge mjere.

Važno je naglasiti da je očuvanje prirode i okoliša dugoročni proces koji zahtijeva saradnju svih dijelova društva, uključujući vladu, nevladine organizacije, vlast i građane.

3.2. Zaštita životne sredine u Bosni i Hercegovini

Zaštita životne sredine u Bosni i Hercegovini se tiče očuvanja prirodnih resursa, biodiverziteta i općeg ekološkog balansa u zemlji. Bosna i Hercegovina ima niz zakona i regulativa koji se bave zaštitom životne sredine. Ovi zakoni pokrivaju različite aspekte, uključujući upravljanje otpadom, zaštitu voda, zaštitu zraka, očuvanje prirodnih staništa i sl.

Zakoni o zaštiti okoliša regulišu različite aspekte očuvanja prirodnih resursa i sprečavanja štetnog uticaja na okolinu.

3.2.1. Ključni zakoni u vezi sa zaštitom životne sredine u BiH uključuju:

- Zakon o zaštiti prirode i biološke raznolikosti - Ovaj zakon ima za cilj očuvanje prirodnih staništa, divlje flore i faune, kao i zaštitu ugroženih i endemičnih vrsta.
- Zakon o zaštiti voda - Ovaj zakon utvrđuje mere zaštite vodenih resursa, uključujući reke, jezera i podzemne vode. Cilj je obezbediti kvalitet vode za ljudsku upotrebu, poljoprivredu, industriju i druge svrhe.
- Zakon o zaštiti vazduha - Ovaj zakon reguliše emisiju zagađujućih materija u atmosferu, kako bi se sačuvao kvalitet vazduha i zaštili ljudsko zdravlje i životna sredina.
- Zakon o upravljanju otpadom - Ovaj zakon ima za cilj da uspostavi odgovorni sistem za upravljanje otpadom, uključujući sakupljanje, transport, tretman i deponovanje otpada.
- Zakon o zaštiti zemljišta - Ovaj zakon reguliše upotrebu zemljišta kako bi se sprečilo nekontrolisano iskorišćavanje i degradacija tla.
- Zakon o zaštiti okoline od buke - Ovaj zakon ima za cilj ograničavanje izloženosti ljudi buci koja može imati štetne efekte na zdravlje.
- Zakon o proceni uticaja na životnu sredinu - Ovaj zakon zahtijeva procenu potencijalnih uticaja velikih projekata na životnu sredinu pre nego što budu sprovedeni.
- Zakon o hemikalijama - Ovaj zakon reguliše upotrebu i promet hemikalijama kako bi se obezbedila sigurnost ljudi i životne sredine.
- Zakon o zaštiti prirodne i kulturne baštine - Ovaj zakon se bavi očuvanjem prirodnih i kulturnih vrednosti, uključujući zaštitu kulturnih dobara i spomenika.
- Zakon o zaštiti podzemnih voda - Ovaj zakon reguliše pitanja koja se tiču podzemnih voda, uključujući njihovu zaštitu od zagađenja.

Osim navedenih, postoje i različiti podzakonski akti, strategije i programi koji dopunjuju ove osnovne zakone i pružaju detaljnija uputstva za primjenu mjera zaštite životne sredine.

Nacionalna Agencija za okoliš i prostorno planiranje ima značajnu ulogu u vođenju i koordinaciji aktivnosti u vezi sa zaštitom životne sredine u zemlji.

Postoje različiti programi za praćenje stanja životne sredine u zemlji. Ovi programi uključuju praćenje kvaliteta zraka, voda, tla, te praćenje promjena u biodiverzitetu. S aspekta biološke raznolikosti, Bosna i Hercegovina se proteže kroz tri biogeografske regije, obuhvaćajući različite tipove reljefa, te različita geološka, hidrološka, pedološka i klimatološka područja, te se odlikuje

iznimnim bogatstvom bioraznolikosti, te je zajedno sa svoja dva entiteta Federacijom Bosne i Hercegovine i Republikom Srpskom i Distrikt Brčko prepoznata kao ključna tačka biodiverziteta.

Flora, fauna i fungia Bosne i Hercegovine spada među najraznovrsnije u čitavoj Europi, a visok stepen endemičnosti daje joj značaj na nivou globalne biološke raznolikosti. U cilju poduzimanja adekvatnih mjera za zaštitu biodiverziteta neophodno je imati detaljan uvid u stanje populacija i ugroženost vrsta.

Nadležnost u oblasti zaštite prirode u BiH regulisana je na entitetskom nivou i osnovni zakonski akt na kojem se zasniva zaštita prirode, te postupak zaštite, definisani su Zakonom o zaštiti prirode (“Službene novine Federacije BiH”, broj: 66/13) i velikog broja propisa proizišlih iz navedenog zakona.

3.3. Zakon o zaštiti prirode

Zakon o zaštiti prirode usaglašen je sa:

- Direktiva o zaštiti staništa Council Directive 92/43/EEC) kojom su klasificirana „posebna područja za očuvanje staništa” SAC (The Special Areas of Conservation)
- Direktivom o pticama, (Direktiva o zaštiti divljih ptica Council Directive 79/409/EEC), „posebnih područja zaštite“ SPA (the Special Protection Areas)
- Konvencijom o biološkoj raznolikosti
- Konvencijom o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje flore i faune (CITES)
- Konvencijom o zaštiti evropskih divljih vrsta i prirodnih staništa (BERN konvencija)
- Konvencijom o močvarama od međunarodne važnosti, osobito kao staništa ptica močvarica (RAMSAR konvencija)
- Konvencijom o zaštiti migratornih vrsta divljih životinja(BON konvencija).

Zaštita prirode provodi se očuvanjem biološke i pejzažne raznolikosti, te zaštitom prirodnih vrijednosti. Zakonom je definisano očuvanje biološke i pejzažne raznolikosti, očuvanje biološke raznolikosti šumskih ekosistema, krških ekosistema- speleološki objekata, vode i vlažnih

staništa, tipovi staništa i ekološki značajna područja kao i Europska ekološka mreža posebno zaštićenih područja.

Prekogranični promet zaštićenim divljim vrstama (CITES) unos, iznos, izvoz ili uvoz i unos s mora, ponovni izvoz vrsta/podvrsta, njihovih dijelova i derivata.

Držanje, uzgoj i trgovina divljim vrstama, posebna zaštita divljih vrsta/podvrsta, izrada Crvenih listi ugroženih divljih vrsta/podvrsta (biljne vrste, gljive i životinjske vrste), strogo zaštićene vrste/podvrste: mjere zaštite, zaštićene divlje vrste/podvrste: mjere zaštite, genetička raznolikost, autohtone odomaćene vrste/podvrste- naslijeđena biljna sorta ili životinjska pasmina kao rezultat tradicijskog uzgoja, uspostaviti genske banke, genetička raznolikost, autohtone odomaćene vrste/podvrste- naslijeđena biljna sorta ili životinjska pasmina kao rezultat tradicijskog uzgoja kao i uspostaviti genske banke, definisano je navedenim Zakonom. Nadalje, jedna od aktivnosti proizašla iz Zakona je uspostavljanje zaštićenih područja kako na Federalnom tako i na kantonalnim nivoima (u skladu sa procjenom stanja prirodnih vrijednosti tj. stručnog elaborata na osnovu kojeg se dodjeljuje stepen zaštite predloženom području, u skladu sa odredbama Zakona o zaštiti prirode („Službene novine Federacije BiH“, broj:66/13).

Zaštićena područja svojim prirodnim ljepotama te velikom raznolikošću biljnog i životinjskog svijeta jako su važna područja za život na Zemlji. Osim što su važna za očuvanja raznih biljnih i životinjskih vrsta te njihovih staništa izrazito su bitna i za razvoj kraja unutar kojeg se nalaze, tj. u velikoj mjeri utiču na lokalno stanovništvo, kako ekonomski tako i na druge načine.

Zaštićena područja predstavljaju jedan od temelja održivog razvoja u Europi i svijetu. Upravljanje tim područjima zahtijeva stručne podloge te izradu kratkoročnih i dugoročnih planova. Na taj način osigurava se očuvanje prirodnih fenomena i ukupne biološke i pejzažne raznolikosti nekog područja.

¹Svako lice ima pravo na zdrav i ekološki prihvatljiv okoliš kao osnovno ustavno pravo, svako ljudsko biće ima pravo na život u okolišu podobnom za zdravlje i blagostanje, stoga je

¹ Čl. 3. Zakona o zaštiti okoliša, Službene novine FBiH, br. 33/03.; Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti okoliša, Službene novine FBiH, br. 39/09

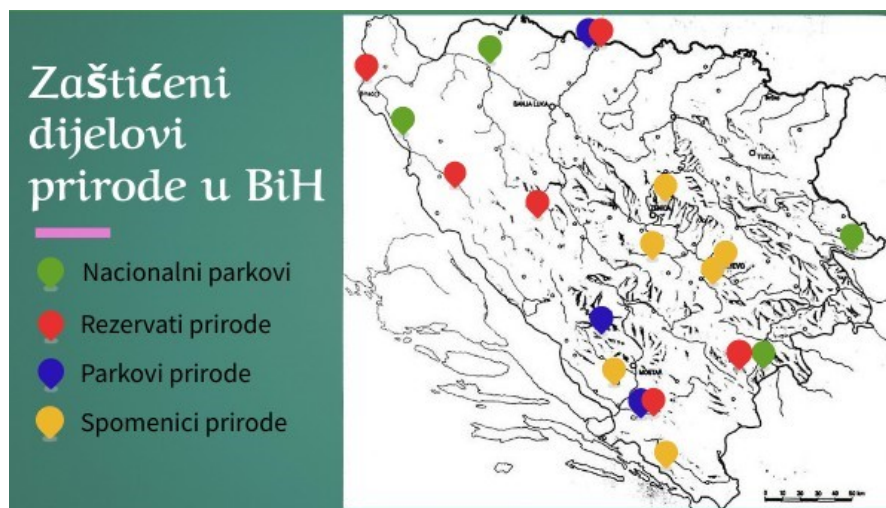
individualna i kolektivna dužnost zaštititi i poboljšati okoliš za dobrobit sadašnjih i budućih generacija.

Zato se pravo na zdrav okoliš povezuje sa slijedećom obavezom države:

- suzdržavanja od bilo kakvog direktnog ili indirektnog miješanja u uživanje prava na zdrav okoliš;
- sprječavanja trećih subjekata poput korporacija da se na bilo koji način upliću u uživanje prava na zdrav okoliš, i
- Usvajanja nužnih mjera da se postigne puno ostvarenje prava na zdrav okoliš.²

U Bosni Hercegovini pitanje zaštite okoliša nije uređeno najvišim propisima, kao što je to u većini zemalja, već entitetskim propisima. Proces integracije Bosne i Hercegovine u EU, od faze stabilizacije i pridruživanja preko pregovora i pretpristupa do članstva u EU, zahtijeva visok nivo konsenzusa i koordinacije unutar političkog sistema, kao i visok stepen podrške javnosti ovom procesu

Bosna i Hercegovina ima nekoliko zaštićenih područja koja su od velikog ekološkog značaja. Ova područja su zakonom zaštićena radi očuvanja prirodnih ljepota, biološke raznolikosti i ekosistema. <https://cin.ba/wp-content/uploads/2021/04/Zasticena-podrucja.mp4>

Slika 4. Zaštićena područja Bosne i Hercegovine

² Bačić, Arsen: Ustavni temelji i problemi zaštite okoliša u hrvatskom i europskom pravu, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, God.45., 4/2008, str. 727-743, str. 741.

Slika 4. prikazuje zaštićene dijelove prirode u Bosni i Hercegovini, sa posebnim naglaskom na nacionalne parkove, rezervate prirode, parkove prirode i spomenike prirode.

Evo kako su ovi zaštićeni dijelovi prirode raspoređeni po regijama zemlje:

Nacionalni parkovi: Označeni su zelenim tačkama na mapi. Nacionalni parkovi su posebno zaštićena područja koja često sadrže izuzetne prirodne ljepote, endemske vrste i važne ekosisteme. Na mapi su označeni nacionalni parkovi Una, Sutjeska i Kozara.

Rezervati prirode: Označeni su crvenim tačkama na mapi. Rezervati prirode su područja koja su posebno zaštićena radi očuvanja prirodnih procesa, staništa ugroženih vrsta i drugih ekoloških vrijednosti. Na mapi su označeni rezervati prirode Hutovo blato i Zasavica.

Parkovi prirode: Označeni su plavim tačkama na mapi. Parkovi prirode su područja koja imaju manji stepen zaštite od nacionalnih parkova, ali su ipak važna za očuvanje prirodnih ljepota i biodiverziteta. Na mapi su označeni parkovi prirode Blidinje i Vranačko jezero.

Spomenici prirode: Označeni su žutim tačkama na mapi. Spomenici prirode su pojedinačni prirodni objekti ili fenomeni koji se posebno štite zbog svoje rijetkosti, ljepote ili naučne vrijednosti. Na mapi su označeni spomenici prirode, ali nije navedeno tačno koje lokacije predstavljaju ovi simboli.

Ova mapa pruža pregled raznovrsnih zaštićenih područja prirode u Bosni i Hercegovini, ističući njihovu važnost u očuvanju biološke raznolikosti i ekosistema zemlje.

Koncesije u zaštićenim područjima su problemi ilegalnih građevinskih aktivnosti u zaštićenim područjima, gdje privatni posjednici grade objekte bez dozvola, čime se ugrožava ekosistem i prirodna ravnoteža.

Nesređeni imovinsko-pravni odnosi i problemi u vezi sa vlasništvom i upravljanjem zaštićenim područjima, kao što su nesporazumi oko prava pristupa ili neuređeni imovinsko-pravni odnosi, mogu dovesti do daljih problema.

Dodatni problemi u zaštićenim područjima uključuju narušavanje prirodnih fenomena, ilegalnu sječu šuma, nelegalnu izgradnju i druge negativne uticaje na ekosistem.

Zaštita zaštićenih područja u Bosni i Hercegovini regulisana je nacionalnim zakonima i propisima. Način zaštite može varirati u zavisnosti od kategorije zaštite.

Zaštita se ostvaruje kroz zakone koji definišu status i način zaštite zaštićenih područja. Ovi zakoni obično utvrđuju pravila za upravljanje područjem, kao i kazne za nepoštovanje propisa.

Zaštićena područja se kategorizuju prema stepenu zaštite i namjeni. To može uključivati nacionalne parkove, parkove prirode, rezervate prirode i druge oblike zaštite. Zaštićena područja obično imaju posebne upravne organe ili upravljačke strukture koje su odgovorne za upravljanje područjem. Ove strukture mogu biti zadužene za implementaciju planova upravljanja, praćenje stanja ekosistema i provođenje edukativnih programa. U zaštićenim područjima mogu postojati ograničenja ili zabrane određenih aktivnosti koje bi mogle ugroziti ekosistem. To može uključivati zabranu lova, ribolova, seče šuma ili građevinskih aktivnosti.

Dio zaštite zaštićenih područja uključuje i edukaciju posjetilaca i lokalnog stanovništva o važnosti očuvanja prirode. Ovo može uključivati edukativne staze, interpretativne centre i druge oblike edukacije. Redovno praćenje stanja zaštićenih područja je važno za identifikaciju potencijalnih prijetnji i efikasno upravljanje. Ovo može uključivati praćenje stanja biodiverziteta, kvaliteta vode i vazduha, te monitoring ljudskih aktivnosti.

Zaštita zaštićenih područja je kompleksan proces koji zahtijeva saradnju različitih aktera, uključujući vlasti, nevladine organizacije, lokalno stanovništvo i posjetioce. Održivo upravljanje ovim područjima je ključno za očuvanje njihove ekološke vrijednosti i dugoročnu zaštitu prirode.

4. Proces usklađivanja propisa, pravila i postupaka u oblasti zaštite okoliša u Bosni i Hercegovini kao uslov za pregovore o pristupanju u Europsku uniju

Pristupanje Europskoj uniji je složen proces koji zahtijeva određene korake i ispunjavanje određenih uvjeta. Da bi države pristupile Europskoj uniji treba izraziti službeni interes za pristupanje Europskoj uniji. To se obično čini putem službene komunikacije s Europskom komisijom. Nakon toga podnosi se formalni zahtjev za članstvo Europskoj komisiji. Ovaj zahtjev uključuje pismo namjere i zvaničnu molbu za članstvo. Europsko vijeće odlučuje hoće li

država biti odobrena kao kandidat za članstvo na temelju mišljenja Europske komisije. Nakon dobivanja kandidatskog statusa, zemlja mora pripremiti detaljnu analizu svoje legislative i praksi kako bi se identificirala područja koja zahtijevaju prilagodbu kako bi se uskladila s evropskim standardima. Nakon toga vode se pregovori.

Pregovore vode države kandidati i Europska unija kako bi se postigli uvjeti članstva. Ovi pregovori obično pokrivaju različita područja, uključujući zakonodavstvo, politike, gospodarstvo i društvo. Nakon što su pregovori završeni, država kandidat može potpisati Ugovor o pristupanju s Europskom unijom. Tada taj ugovor mora biti ratificiran u svim članicama EU i državi kandidatu.

Nakon ratifikacije, država kandidat može ući u prijelazno razdoblje tokom kojeg postupno usklađuje svoje zakone i propise s evropskim standardima. Nakon uspješnog ispunjavanja svih uvjeta i kriterija, država kandidat može postati punopravna članica Europske unije.

Važno je napomenuti da je proces pristupanja dugotrajan i zahtijeva značajne napore u prilagodbi zakonodavstva i praksi države kandidata. Također, svaka država kandidat prolazi kroz individualni proces koji ovisi o specifičnim okolnostima i zahtjevima. Stoga, savjetovanje s vladinim tijelima i stručnjacima za evropske poslove u državi kandidatu je ključno tokom ovog procesa.

Proces integracije Bosne i Hercegovine u EU, od faze stabilizacije i pridruživanja preko pregovora i pretpristupa do članstva u EU, zahtijeva visok nivo konsenzusa i koordinacije unutar političkog sistema, kao i visok stepen podrške javnosti ovom procesu. Sveobuhvatan politički konsenzus u Bosni i Hercegovini potreban je zbog garancije uspjeha procesa na unutrašnjem planu i radi potvrde njegove vjerodostojnosti na vanjskom planu. Bosna i Hercegovina, kao zemlja koja teži punopravnom članstvu u Europskoj uniji, prepoznala je važnost i nužnost usklađivanja svojih propisa, pravila i postupaka u oblasti zaštite životne sredine sa standardima i zahtjevima Europske unije. Ovaj proces je ključan ne samo za ispunjavanje uslova za pristupanje EU, već i za unapređenje kvaliteta života građana Bosne i Hercegovine. U skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju, Bosna i Hercegovina se obavezala da će preduzeti sve neophodne korake kako bi postigla punu usklađenost sa zakonodavstvom EU u oblasti zaštite životne sredine. Ovaj proces zahtijeva temeljitu analizu postojećih zakona, identifikaciju

nedostataka i pripremu novih ili izmjenu postojećih propisa kako bi se osiguralo da budu u skladu sa evropskim standardima.

Navest ćemo nekoliko ključnih koraka i elemenata ovog procesa:

4.1. Analiza postojećih propisa

Prvi korak je prikupljanje postojećih zakona, pravila i postupaka u vezi sa zaštitom okoliša kako bi se utvrdila trenutna situacija. Identifikacija razlika između tih propisa i standarda EU omogućava usmjeravanje reformi.

4.2. Usklađivanje zakonodavstva

Bosna i Hercegovina će morati uskladiti svoje zakonodavstvo sa Direktivama i regulativama EU koje se tiču zaštite životne sredine. Ovo podrazumeva donošenje novih zakona ili izmenu postojećih kako bi se postigli isti ili slični standardi kao u EU. Usklađivanje zakonodavstva je proces prilagođavanja nacionalnih zakona i propisa jedne zemlje sa standardima i zahtjevima međunarodnih organizacija ili integracionih grupa, kao što je Evropska unija. Ovaj proces je ključan za postizanje punopravnog članstva u tim organizacijama ili grupama.

U kontekstu Bosne i Hercegovine i njenih težnji ka pristupanju Evropskoj uniji, usklađivanje zakonodavstva se odnosi na prilagođavanje postojećih zakona i propisa u oblasti zaštite životne sredine, ali i u drugim sektorima, kako bi odgovarali evropskim standardima. Detaljna analiza svih relevantnih zakona i propisa koji regulišu određenu oblast, kako bi se utvrdilo u kojoj mjeri su oni u skladu sa međunarodnim standardima. Tokom analize, identificiraju se eventualni nedostaci u postojećem zakonodavstvu, kao i neusklađenosti sa standardima međunarodne zajednice. Na osnovu analize, pripremaju se novi zakoni ili se vrše izmjene i dopune postojećih kako bi se obezbijedila puna usklađenost. Novi zakoni ili izmjene postojećih prolaze kroz proceduru donošenja u nacionalnom parlamentu, nakon čega se implementiraju na terenu. Paralelno sa donošenjem novih zakona, važno je informisati javnost i obučiti relevantne institucije i stručnjake o primjeni novih propisa. Nakon implementacije novih zakona, vrši se praćenje kako bi se utvrdilo da li se oni efikasno primjenjuju i da li postižu željene rezultate.

Usklađivanje zakonodavstva je dugotrajan proces koji zahtijeva pažljivu analizu, stručnost i saradnju relevantnih institucija i stručnjaka. On ima za cilj unapređenje standarda i praksi u zemlji kako bi se osiguralo da ona bude u skladu sa međunarodnim normama i standardima.

4.3. Institucionalna reforma

Ojačavanje i restrukturiranje institucija koje su odgovorne za zaštitu životne sredine je takođe ključno. Ovo uključuje obezbeđivanje nezavisnosti, stručnosti i resursa kako bi te institucije bile sposobne primenjivati i sprovoditi nove zakone i regulative.

Institucionalna reforma može biti pokrenuta iz različitih razloga, uključujući potrebu za modernizacijom, prilagodbom promjenama u društvu ili izlaskom iz kriznih situacija. U kontekstu Bosne i Hercegovine, institucionalna reforma može uključivati važne aspekte. Ovo može uključivati reforme u političkom sistemu, kao što su promjene izbornog sistema, decentralizacija vlasti, unapređenje transparentnosti i odgovornosti političkih institucija. Osnovna svrha ove vrste reforme je unapređenje efikasnosti i profesionalizma javne uprave. To može uključivati restrukturiranje ministarstava, uspostavljanje efikasnih sistema za upravljanje resursima, kao i jačanje administrativnih kapaciteta. Ovo područje može obuhvatiti reforme u sudstvu i pravnoj profesiji kako bi se osigurala nepristrasnost, efikasnost i transparentnost pravnog sistema. Institucionalna reforma u obrazovanju može uključivati promjene u obrazovnim politikama, unapređenje kvaliteta nastave i učenja, kao i modernizaciju obrazovne infrastrukture. Reforme u sektoru zdravstva mogu uključivati restrukturiranje zdravstvenih institucija, unapređenje pristupa zdravstvenoj zaštiti, jačanje preventivnih programa i modernizaciju medicinske opreme. Ovaj aspekt može obuhvatiti reforme u ekonomskim politikama, poreskom sistemu, regulacijama tržišta i jačanje poslovnog okruženja.

Institucionalna reforma u sektoru sigurnosti može uključivati restrukturiranje vojske, policije i drugih sigurnosnih agencija kako bi se osigurala efikasnost u obavljanju njihovih zadataka. Ove reforme obično zahtijevaju multidisciplinarni pristup koji uključuje vladu, stručnjake iz različitih oblasti, civilno društvo i međunarodne partnere. Ključno je da se reforme sprovode transparentno, uz uključivanje svih relevantnih dionika, kako bi se osiguralo da donesu pozitivne promjene i unaprede kvalitet života građana.

4.4. Kapacitetska izgradnja

Osposobljavanje zaposlenih u institucijama za zaštitu okoliša i drugim relevantnim sektorima primjeri kapacitetske izgradnje mogu uključivati:

- Obrazovanje i trening (pružanje dodatnih obuka i edukacija zaposlenicima ili članovima organizacije kako bi se unaprijedile njihove vještine, znanje i sposobnosti);
- fizička infrastruktura (izgradnja novih objekata, proširenje postojećih ili unapređenje infrastrukture kako bi se povećali kapaciteti za obavljanje određenih aktivnosti);
- tehnološka nadogradnja (implementacija novih tehnologija ili softverskih rješenja koja povećavaju efikasnost i produktivnost organizacije);
- institucionalni razvoj (jačanje struktura, procedura i sistema upravljanja kako bi se osiguralo bolje funkcionisanje organizacije);
- ljudski resursi (zapošljavanje novih članova tima ili angažovanje vanjskih stručnjaka kako bi se povećao opseg rada organizacije);
- finansijska jačanja (osiguravanje dodatnih finansijskih resursa ili poboljšanje sistema finansijskog upravljanja kako bi se proširili kapaciteti za finansiranje projekata ili aktivnosti);

Kapacitetska izgradnja može biti ključna za postizanje dugoročnih ciljeva organizacija ili institucija, omogućavajući im da bolje služe svojim ciljevima i zajednici kojoj pripadaju. Ova vrsta razvoja često zahtijeva pažljivo planiranje, resurse i angažovanje relevantnih strana.

4.5. Finansiranje

Proces usklađivanja zahtijeva finansijska sredstva za izmjenu zakonodavstva, izgradnju kapaciteta i primjenu novih pravila. To može uključivati i traženje podrške od strane EU putem fondova za pristupanje. Finansiranje se odnosi na proces obezbjeđivanja novčanih sredstava za financiranje projekata, aktivnosti ili operacija. To može uključivati različite izvore sredstava i načine upravljanja finansijskim resursima.

Izvori finansiranja mogu uključivati vlastite resurse (kao što su prihodi od prodaje ili prihodi od usluga), zajmove, donacije, investicije, državne subvencije, fondove EU, bankarske kredite i druge finansijske instrumente. Planiranje finansija uključuje definisanje budžeta za određeni

period, pripremu finansijskih izvještaja, analizu troškova i prihoda, te identifikaciju potrebnih resursa za postizanje ciljeva. Upravljanje finansijama uključuje kontrolu i praćenje novčanih tokova, upravljanje dugovima, upravljanje računima i izvještavanje o finansijskom stanju organizacije.

Investicijske odluke o tome kako rasporediti raspoložive resurse u cilju maksimizacije koristi ili postizanja specifičnih ciljeva. To može uključivati odluke o ulaganju u nove projekte, proizvode ili opremu. Analiza rizika je procjena mogućih rizika povezanih sa finansijskim odlukama i razvojem strategija za njihovo smanjenje ili upravljanje.

Transparentnost i izvještavanje je obezbjeđivanje jasnih i preciznih informacija o finansijskom stanju organizacije ili projekta relevantnim dionicima, uključujući partnere, akcionare, vladu i javnost. Porezi i zakonski propisi su poštovanje poreskih zakona i drugih regulatornih zahtjeva u vezi sa finansijskim operacijama. Održivost finansiranja je osiguravanje dugoročnih izvora finansiranja kako bi se osiguralo kontinuirano finansiranje projekata i aktivnosti.

Finansiranje je ključna komponenta u razvoju i održavanju organizacija, projekata i operacija. Upravljanje finansijama zahtijeva pažljivo planiranje, stručnost i odgovornost kako bi se osiguralo održavanje stabilnog i održivog finansijskog stanja.

4.6. Praćenje i izvještavanje

Transparentnost i praćenje napretka ključni su. Izvještavanje o usklađivanju i napretku u primjeni novih propisa redovno se dostavlja EU tokom pregovora. Ovi procesi omogućavaju organizacijama da prate napredak, identifikuju eventualne probleme ili nedostatke te pruže transparentne informacije o rezultatima.

Praćenje napretka uključuje redovnu analizu i praćenje realizacije ciljeva, aktivnosti i rokova postavljenih u projektu ili programu. Nakon toga prikupljanje relevantnih podataka koji se odnose na napredak projekta, uključujući kvantitativne i kvalitativne informacije. Obrada i interpretacija prikupljenih podataka kako bi se razumio njihov značaj i implikacije za projekt. Identifikacija potencijalnih prepreka, problema ili rizika koji mogu uticati na napredak projekta. Ako se identifikuju problemi, preduzimaju se korektivne akcije kako bi se otklonili i osiguralo dalje napredovanje projekta. Redovno i jasno izvještavanje o napretku projekta relevantnim

dionicima, uključujući donatore, klijente, članove tima i druge zainteresirane strane. Procjena konačnih rezultata projekta u odnosu na postavljene ciljeve i očekivanja. Analiza dugoročnih efekata projekta na ciljnu populaciju ili zajednicu.

Nadgledanje trošenja budžeta projekta je veoma važno, kako bi se osiguralo da se sredstva koriste efikasno i u skladu sa planom. Ukoliko se pojave promjene u okolnostima ili ciljevima projekta, možda će biti potrebno prilagoditi planove i strategije.

Praćenje i izvještavanje igraju ključnu ulogu u osiguravanju transparentnosti, odgovornosti i uspjeha projekata. Oni omogućavaju organizacijama da identifikuju i riješe probleme u ranim fazama i prilagode strategiju kako bi se postigli željeni rezultati.

4.7. Angažovanje relevantnih aktera

Uključivanje javnosti, nevladinih organizacija, privrede i drugih relevantnih aktera važno je za podršku i legitimnost ovog procesa. Ovo uključuje identifikaciju i uključivanje svih zainteresiranih strana ili sudionika koji mogu uticati ili biti zahvaćeni projektom. Ovaj proces omogućava bolje razumijevanje potreba, perspektiva i očekivanja različitih grupa, što može pomoći u donošenju odluka koje su u skladu sa stvarnim potrebama zajednice ili organizacije. Utvrđivanje ko su glavni akteri i koji imaju interes u projektu su veoma važni. To mogu biti organizacije, institucije, zajednice, pojedinci, ili druge relevantne grupe. Uspostaviti otvorenu i redovnu komunikaciju sa svim relevantnim akterima kako bi se osiguralo da su informisani o projektu, njegovim ciljevima i napretku. Uključivanje aktera u proces donošenja odluka i planiranja je potrebno, kako bi se osiguralo da se uzmu u obzir različite perspektive i potrebe. Osiguravanje odgovornosti od velike je važnosti prema akterima u vezi sa implementacijom projekta, uključujući transparentno izvještavanje o napretku i rezultatima. Pribavljanje povratnih informacija i povratnih sprega od aktera kako bi se procijenila učinkovitost i utjecaj projekta. Pružanje relevantnim akterima potrebnih informacija, znanja i vještina kako bi se povećala njihova sposobnost doprinosa projektu, ali i osigurala da akteri imaju pristup potrebnim resursima, poput informacija, finansijskih sredstava ili stručnosti.

Angažovanje relevantnih aktera doprinosi većem legitimitetu, podršci i uspjehu projekta. Ovo također pomaže u izgradnji dugoročnih partnerskih odnosa koji mogu biti od koristi za sve uključene strane.

4.8. Tehnički dijalog s EU

Tokom procesa pregovora, Bosna i Hercegovina će voditi tehničke razgovore sa EU kako bi se obezbijedilo razumijevanje i usklađivanje sa specifičnim zahtjevima i standardima EU.

Tehnički dijalog s EU (Evropskom unijom) predstavlja proces razmjene informacija, savjeta i tehničke ekspertize Bosne i Hercegovine i EU u vezi s različitim pitanjima. Ovaj dijalog ima za cilj podržati Bosnu i Hercegovinu u procesu priprema za potencijalno članstvo u EU. Tehnički dijalog je važan alat u pripremama za pristupanje EU, omogućavajući Bosni i Hercegovini da postepeno usklađuje svoje zakonodavstvo, politike i prakse sa standardima i zahtjevima EU. Osim toga, pruža i platformu za izgradnju konstruktivnih odnosa Bosne i Hercegovine i EU, kao i drugih država članica.

Pravo na zdrav život i okoliš, su prvi put spomenuti u Stokholmu 1972. godine na UN-ovoj konferenciji o ljudskom okolišu, kada su i značajno ojačani pravni temelji prava na zdrav okoliš, čime je uspostavljena uska i neraskidiva veza očuvanja okoliša i afirmacije ljudskih prava.³

Postizanje ljudskih prava na život i razvoj u zdravom životnom okruženju podrazumijeva uravnoteženi odnos između okoliša i privrede kako bi se prirodna bogatstva zemlje sačuvala za buduće generacije.⁴ Nažalost, pravo na zdrav okoliš nije uključeno u Ustav Bosne i Hercegovine kao najviši pravni akt. Budućnost Bosne i Hercegovine je punopravno članstvo u Europskoj uniji.

Potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, Bosna i Hercegovina se obavezala uskladiti svoje zakone s pravima Europske unije. Europska unija daje veliku važnost zaštiti okoliša. Važno je napomenuti da usklađivanje nije samo običan postupak, već ozbiljan napor za promjenu zakona, institucija i prakse kako bi se postigli standardi koji se primjenjuju u EU.

³ Ljudska prava u oblasti okoliša i održivog razvoja, <http://www.ba.boell.org/downloads/Letak02.pdf> (17.5.2013.)

⁴ Ibid

Ovaj proces može trajati nekoliko godina, a njegov uspjeh ovisi o političkoj volji, angažmanu i resursima koje Bosna i Hercegovina ulaže u ovaj proces.

4.9. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP)

Bosna i Hercegovina se formalno obavezala da želi postati dio Europske unije potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) 2008. Ovaj sporazum je sklopljen između Europskih zajednica i njihovih članica, s jedne strane, i Bosne i Hercegovine s druge strane. Svi koji su potpisali sporazum su ga ratificirali i stupio je na snagu 1. juna 2015. godine.⁵ U skladu sa Kopenhagenskim i Madridskim kriterijumima EU, u zemljama koje pretenduju da se pridruže EU aproksimacija propisa predstavlja jedinstvenu obavezu, prihvaćenu potpisivanjem SSP-a. Proces aproksimacije predstavlja usklađivanje svih propisa, pravila i postupaka koji se primjenjuju u pristupnoj zemlji sa pravnom stečevinom EU (uredbama, direktivama, odlukama, itd.).

Prema EU Agendi iz 2000. godine, zemlje koje žele postati članice EU treba da usvoje realne dugoročne državne strategije za postepeno i efikasno usklađivanje svojih zakona sa pravima EU. Ovaj proces treba da počne prije pridruživanja, posebno kada je u pitanju rješavanje problema onečišćenja vode i vazduha. Zaštita okoliša je jedno od pitanja o kojima Bosna i Hercegovina treba da pregovara sa EU prema Poglavlju 27. Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP).

BiH ima obavezu da postepeno uskladi svoje postojeće zakone i buduće zakonske akte sa pravnom stečevinom EU. Bosna i Hercegovina se obavezala da pravilno provodi i primenjuje svoje postojeće i buduće zakone.

Takođe, Bosna i Hercegovina je prihvatila obavezu da prilagodi svoje politike i mjere za održivi ekonomski i društveni razvoj zemlje. Zaštita životne sredine od samog početka mora biti temeljno ugrađena u politike i povezana sa zahtjevima uravnoteženog razvoja društva.

⁵ Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, broj 91/18., 07.11.2018. "Odluku o usvajanju strategije usklađivanja propisa Bosne i Hercegovine sa pravnom stečevinom Evropske unije u oblasti zaštite okoliša Bosne i Hercegovine"

Potpisnici sporazuma SSP su se obavezali da će unapređivati i ojačati međusobnu suradnju u području zaštite okoliša/životne sredine. Glavni cilj je zaustaviti daljnje pogoršanje stanja okoliša i započeti njeno poboljšanje, s krajnjim ciljem ostvarenja održivog razvoja.⁶

4.10. Institucionalno prilagodavanje

U skladu s pripremama za planove i programe koji su dio Aneksa I SPO-a (u oblastima zaštite voda od zagađenja nitratima, procjene i upravljanja kvalitetom vazduha, kao i upravljanja otpadom), institucije koje su nadležne moraju osigurati rano i efikasno uključivanje javnosti.

Ova obaveza uključuje:

- identifikaciju javnosti koja imaju pravo da učestvuje u donošenju odluka; rano davanje informacija o planu/programu i odgovornim vlastima;
- prihvatanje i evaluaciju komentara koje dobiju od javnosti;
- pružanje informacija o donijetim odlukama;
- pružanje objašnjenja o razmatranim pitanjima, uključujući i ishod učešća javnosti.⁷

Međunarodni pravni akti i obaveze koji su dio pravne stečevine EU relevantne za usklađivanje BiH propisa u oblasti zaštite okoliša/životne sredine su sljedeći:

- Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) (2008);
- Direktiva Savjeta od 23. decembra 1991. godine o standardizaciji i racionalizaciji izvještaja o implementaciji određenih direktiva vezanih za zaštitu okoliša/životne sredine (91/692/EEZ) (Direktiva o standardizovanom izvještavanju) (prečišćeni tekst);
- Uredba (EZ) br. 401/2009 Europskog parlamenta i Savjeta od 23. aprila 2009 o Europskoj agenciji za zaštitu okoliša/životne sredine i Europskoj mreži za informisanje i osmatranje okoliša/životne sredine.

⁶ SSP, član 108. stav 1.

⁷ Direktiva 2001/42/EZ od 27. juna 2001. godine o procjeni određenih planova i programa vezanih za zaštitu okoliša/životne sredine i Direktiva 2000/60/EZ od 23. oktobra 2000. godine kojom se uspostavlja okvir za akciju Zajednice u oblasti vodne politike.

Zbog toga, EU je jasno postavila očekivanja da BiH treba usvojiti jedinstveni plan za usklađivanje propisa o zaštiti prirode/životne sredine (EAS) za čitavu zemlju. Usvajanje EAS-a je takođe preduvjet za BiH da se uključi u EU program IPA II.

Kada je riječ o zaštiti okolišaa/životne sredine, što je jedno od 35 Poglavlja o kojima se pregovara u između strana u SSP-u i čini gotovo jednu trećinu pravne stečevine EU, potrebno je usvojiti detaljno razrađeni strategijski dokument, odnosno EAS-a.

EAS obuhvata razne aspekte u osam pod-sektora pravne stečevine EU o zaštiti okoliša/životne sredine.⁸

Pod-sektori su sljedeći:

- horizontalna (zajednička) problematika
- upravljanje vodama;
- upravljanje otpadom;
- kvaliteta zraka i klimatske promjene;
- industrijsko onečišćenje;
- hemikalije;
- zaštita prirode; i
- buka u okolišu/životnoj sredini.

Ukratko, cilj ovog dokumenta je predstaviti stanje, aktivnosti i način rada institucija u BiH koje se bave usklađivanjem propisa u području zaštite okoliša/životne sredini.

Postupak pridruživanja i pristupanja Evropskoj uniji, gledano iz ugla pravnih sistema u Bosni i Hercegovini, je kompleksan i postepen proces koji se sastoji od tri povezana segmenta:

- transpozicije pravnih normi EU o zaštiti životne sredine u pravne sisteme BiH, Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH), Republike Srpske (RS) i Brčko Distrikta BiH (BD BiH);
- Primjena propisa koji prenose pravne norme EU o zaštiti životne sredine, uključujući uspostavu institucionalnog okvira (na državnom, entitetskom i BD BiH) koji je sposoban primijeniti novu zakonsku regulativu usklađenu sa zakonima EU;

⁸ Službeni glasnik BiH, broj 91/18, 07.11.2018., Odluka o Usvajanju Strategije usklađivanja propisa Bosne i Hercegovine sa pravnom stečevinom Evropske unije u oblasti okoliša Bosne i Hercegovine

- Stvaranje izvršnih mehanizama (na svim administrativnim nivoima) kako bi se osiguralo da svi subjekti adekvatno postupaju i poštuju nove propise (usklađene sa pravnom stečevinom EU u oblasti zaštite okoliša), koristeći nadzorni sistem i kaznene i nagrađujuće mere.

Problematika zaštite okoliša/životne sredine mora od samih početaka biti temeljno ugrađena u politike i povezana sa zahtjevima harmoničnog razvoja društva.⁹

Pravilno usklađivanje propisa o zaštiti životne sredine je ključno za Bosnu i Hercegovinu za proces pristupanja Evropskoj uniji.

Važno je uspostaviti saradnju s relevantnim međunarodnim organizacijama, agencijama i državama članicama EU koje mogu pružiti stručnost, resurse i iskustva u ovoj oblasti. Također, redoviti dijalog s lokalnim zajednicama, industrijom i nevladinim sektorom ključan je za postizanje održivih i prihvatljivih rješenja.

4.11. Analiza EU direktiva

Predstavlja važan korak u procesu usklađivanja zakonodavstva zemalja koje teže članstvu u Evropskoj uniji. Prilikom analize EU propisa treba voditi računa o nekoliko važnih koraka.

Identifikacijom relevantnih direktiva utvrđuje se, koje su EU direktive relevantne za područje koje želimo analizirati.

Direktive se mogu naći u službenom zbiru prava Europske unije (Official Journal of the European Union) ili na internetskim stranicama Europske komisije.

Razumijevanje ciljeva i svrhe direktive se trebaju detaljno proučiti za svaku direktivu kako bi smo razumjeli njezine ciljeve, svrhu i očekivane rezultate. Ovo će vam pomoći u razumijevanju što se želi postići i zašto je važno zaštititi ta područja.

Identifikacijom ključnih zahtjeva utvrđuju se zahtjevi i obaveze koje direktiva postavlja pred države članice. To uključuje specifične ciljeve, standarde, rokove, instrumente i postupke.

⁹ SSP, član 86.2.

Određivanje područja primjene se utvrdi koji subjekti i aktivnosti su obuhvaćeni direktivom. Ovo uključuje definicije, opseg primjene i iznimke ako postoje.

Analizom rokova za implementaciju se provjeravaju rokovi za implementaciju direktive u nacionalno zakonodavstvo. Svaka direktiva obično ima rok u kojem se mora pretočiti u nacionalno zakonodavstvo.

Identifikacijom relevantnih institucija i tijela razumije se, koje su institucije, agencije ili tijela odgovorna za provedbu i nadzor implementacije direktive.

Određivanje mogućih financijskih implikacija, se može razmisliti o financijskim resursima i troškovima koji će biti potrebni za usklađivanje s direktivom. Ovo uključuje potencijalne investicije, troškove nadzora i izvještavanja, kao i moguće izvore financiranja.

Razmatranje mogućih izazova i prepreka se identificiraju mogući izazovi ili prepreke koje bi mogle nastati tokom procesa implementacije. To uključuje tehničke, zakonodavne, administrativne i političke faktore.

Kreiranje akcijskog plana na temelju analize, razvija se konkretan akcijski plan koji će voditi proces usklađivanja s EU direktivom. Ovaj plan treba uključivati specifične korake, nadležnosti, rokove i resurse.

Svaka analiza EU direktiva treba biti specifična za određeno područje i kontekst države koja ih analizira. Osim toga, važno je redovno ažurirati analize kako bi se osiguralo održavanje usklađenosti s najnovijim zakonodavnim promjenama u EU-u. EU direktive u području zaštite okoliša igraju ključnu ulogu u postavljanju standarda i smjernica za države članice.

Ovdje su neki primjeri važnih EU direktiva u području zaštite okoliša:

- Okvirna direktiva o vodama (2000/60/EZ): Ova direktiva uspostavlja okvir zaštite voda, uključujući površinske vode, podzemne vode i obalu mora. Cilj je postići dobro stanje voda do 2027. godine.
- Habitatska direktiva (92/43/EEZ): Ova direktiva uspostavlja okvir za zaštitu prirodnih staništa i divljih vrsta u Europi. Ona je ključna za očuvanje biološke raznolikosti.

- Ptice direktiva (79/409/EEZ): Ova direktiva je usmjerena na očuvanje i zaštitu ptica divljih vrsta i njihovih staništa. Ona je posebno važna za migracijske i prirodne putanje ptica.
- Smjernice za procjenu utjecaja na okoliš (2011/92/EU): Ova direktiva postavlja zahtjeve za procjenu utjecaja na okoliš za određene javne i privatne projekte koji bi mogli imati značajan utjecaj na okoliš.
- Otpadna direktiva (2008/98/EZ): Ova direktiva postavlja okvir za upravljanje otpadom u EU, uključujući smanjenje otpada, recikliranje i zbrinjavanje opasnog otpada.
- Direktiva o kvaliteti zraka (2008/50/EZ): Ova direktiva postavlja standarde za kvalitetu zraka i postupke za praćenje i upravljanje onečišćenjem zraka, uključujući tvari poput čestica PM10 i dušikovih oksida.
- Industrijska emisija direktiva (2010/75/EU): Ova direktiva regulira emisije onečišćujućih tvari iz velikih industrijskih postrojenja kako bi se smanjio negativan utjecaj na okoliš i ljudsko zdravlje.
- Direktiva o zaštiti tla (2004/35/EZ): Ova direktiva ima za cilj sprečavanje i smanjenje zagađenja tla te promicanje održivog korištenja tla.
- Direktiva o upravljanju otpadnim baterijama i akumulatorima (2006/66/EZ): Ova direktiva postavlja pravila za prikupljanje i recikliranje starih baterija i akumulatora.
- Direktiva o ambalaži i ambalažnom otpadu (94/62/EZ): Ova direktiva regulira ambalažu i ambalažni otpad te promiče recikliranje i smanjenje otpada.

Ove direktive pružaju okvir za zaštitu okoliša u EU i zahtijevaju države članice da ih prenesu u nacionalno zakonodavstvo. One su važne za očuvanje prirodnih resursa, biološke raznolikosti i kvalitete života građana. Osim toga, one igraju ključnu ulogu u procesu usklađivanja zakonodavstva država kandidata za članstvo u EU, kao što je Bosna i Hercegovina.

4.12. Kreiranje nacionalne strategije

Korak u upravljanju različitim područjima društva, uključujući ekonomiju, okoliš, obrazovanje, zdravstvo, ili bilo koji drugi sektor.

Definiranje ciljeva i svrhe strategije je navođenje tačnog cilja koji želimo postići njenom implementacijom. U ovom slučaju je pridruživanje EU, a u tu svrhu bi trebali ispuniti postavljene zahtjeve u okviru zaštite životnog okoliša.

U okviru kreiranja nacionalne strategije možemo učiniti sljedeće:

- Osigurati sudjelovanje relevantnih sudionika,
- Definirati kratkoročne i dugoročne ciljeve,
- Identificirati prioritete,
- Razvijati plan akcije,
- Razmotriti plan finansijskih i ljudskih resursa,
- Razmotriti razvoj mehanizama praćenja i evaluacije

Nacionalna strategija treba biti dokument koji je jasno definiran, ali i dovoljno fleksibilan kako bi mogao odgovoriti na promjene u okolini. Također, važno je da strategiju podržavaju relevantne institucije i sudionici kako bi se osigurala njezina uspješna implementacija.

4.13. Harmonizacija zakonodavstva

Proces usklađivanja zakona i propisa različitih entiteta (npr. država, regija, organizacija) kako bi se postigla konzistentnost i koherentnost u primjeni pravnih normi. Ovaj proces često se provodi kako bi se olakšalo funkcioniranje zajedničkog tržišta, osigurala zaštita građana i promicala suradnja među entitetima.

Zaštita okoliša u Bosni i Hercegovini je regulirano različitim zakonima i propisima koji pokrivaju različite aspekte zaštite okoliša.

5. Strategije za jačanje kapacitetne učinkovitosti zaštite okoliša

U nastavku navedene strategije zajedno doprinose jačanju kapaciteta za učinkovitu zaštitu okoliša, te pomažu u ostvarivanju održive ravnoteže između ljudi i prirode. Važno je da se ove strategije primjenjuju u koordinaciji s drugim relevantnim akterima i u skladu s lokalnim, regionalnim i nacionalnim okolnostima.

- Jačanje administrativnih kapaciteta je važno za uspješno upravljanje i provedbu politika, programa i projekata u različitim sektorima. To uključuje jačanje znanja, vještina, resursa i institucionalnih kapaciteta relevantnih tijela.
- Razvoj inspekcijskih kapaciteta podrazumijeva ojačavanje inspekcijskih službi kako bi mogle učinkoviti nadzirati i provoditi zakone i propise vezane z zaštitu okoliša.
- Edukacija javnosti podrazumijeva informisanje i obrazovanje o očuvanju okoliša i o promjenama koje će donijeti usklađivanje s ekološkim standardima.
- Povećanje transparentnosti i participacije osigurava otvorenost i uključenost u procese donošenja odluka o okolišnim pitanjima, uključujući aktivno sudjelovanje građana, organizaciju civilnog društva.
- Razvoj tehničke strukture je investiranje u tehnološku i laboratorijsku infrastrukturu potrebnu za praćenje i kontrolu stanja okoliša, što uključuje razne instrumente i tehnologije za mjerenje i analizu.
- Praćenje i izvještavanje o napretku redovno i dokumentovanje napretka u provedbi okolišnih politika i programa, te priprema izvještaja koji će dati uvid u postignute rezultat.
- Fleksibilnost i prilagodba strategija i akcijskih planova kako bi se odgovorilo na nove okolnosti, zakone ili tehnološke inovacije utiču na zaštitu okoliša.

Bosna i Hercegovina raspolaže bogatim prirodnim resursima, uključujući šume, rijeke, jezera, mineralna bogatstva i raznovrsnu florom i faunom. Ovi resursi su važni za ekonomiju zemlje, ali zahtijevaju održivo upravljanje kako bi se sačuvali za buduće generacije. Zemlja je poznata po svojoj biološkoj raznolikosti, sa mnogim endemskim vrstama. Očuvanje ovih vrsta zahtijeva zaštitu prirodnih staništa i borbu protiv pretnji kao što su gubitak staništa, invazivne vrste i klimatske promjene. Industrijska aktivnost, saobraćaj, poljoprivreda i neadekvatno upravljanje otpadom doprinose zagađenju vazduha, vode i tla. Ovo zagađenje može imati negativne efekte na zdravlje ljudi, ekosisteme i ekonomiju zemlje.

Bosna i Hercegovina se suočava sa izazovima u upravljanju otpadom, uključujući neadekvatne deponije i nedostatak reciklažnih kapaciteta. Unapređenje sistema upravljanja otpadom može smanjiti negativne uticaje na životnu sredinu i zdravlje ljudi. Kontaminacija vode

i vazduha je ozbiljan problem u mnogim dijelovima zemlje, posebno u urbanim područjima i industrijskim zonama. Poboljšanje kvaliteta vode i vazduha zahtijeva efikasne mjere kontrole i zaštite. Očuvanje zaštićenih područja, kao i stvaranje novih, važno je za očuvanje biološke raznolikosti i prirodnih ekosistema. Ovo uključuje zaštitu nacionalnih parkova, rezervata i drugih prirodnih bogatstava.

Bosna i Hercegovina se suočava sa posljedicama klimatskih promjena, uključujući ekstremne vremenske uslove, poplave i suše. Adaptacija na ove promjene, kao i smanjenje emisija gasova sa efektom staklene bašte, postaju sve važniji izazovi. Podizanje svijesti građana o važnosti zaštite životne sredine i promocija održivih praksi je ključno za unapređenje ekološke situacije u zemlji. Edukacija, javne kampanje i aktivnosti civilnog društva mogu doprinijeti većem razumijevanju i djelovanju na očuvanju prirode.

Bosna i Hercegovina učestvuje u međunarodnim inicijativama i sporazumima o zaštiti životne sredine. Saradnja sa međunarodnim partnerima može pomoći u razmjeni znanja, resursa i najboljih praksi za unapređenje ekološke situacije u zemlji. Sve ovo zahtijeva integrisani pristup kroz razvoj politika, regulativa, tehnologija i društvenih praksi koje će doprinijeti očuvanju prirodnih resursa i unapređenju kvaliteta životne sredine za sve građane zemlje.

U slučaju našeg istraživanja o procesu usklađivanja propisa o zaštiti životne sredine u Bosni i Hercegovini za pregovore o pristupanju Evropskoj uniji, evo nekoliko razloga koji opravdavaju ovaj rad:

➤ Državni prioritet

Usklađivanje propisa o zaštiti životne sredine je ključan korak za Bosnu i Hercegovinu u procesu pristupanja Evropskoj uniji, što je važan državni prioritet.

➤ Relevantnost tema

Zaštita životne sredine je globalno važna tema koja utiče na zdravlje i dobrobit građana, ekonomski razvoj i opšte stanje okoline.

➤ Doprinos znanju

Naše istraživanje će doprinijeti akademskom diskursu i razumijevanju procesa usklađivanja u specifičnom kontekstu Bosne i Hercegovine.

➤ Praktična primjena

Dobijeni rezultati mogu biti korisni za donosioce politika, institucije i druge relevantne aktere u procesu usklađivanja.

➤ Identifikacija izazova

Ovaj rad može identifikovati ključne izazove i prepreke koje Bosna i Hercegovina može susresti tokom procesa usklađivanja.

➤ Preporuke za unapređenje

Na osnovu rezultata, napisat ćemo preporuke za poboljšanja u procesu usklađivanja, što može biti od velike koristi za državne organe i relevantne organizacije.

➤ Promocija održivosti

Proces usklađivanja u oblasti zaštite okoliša/ životne sredine doprinosi dugoročnoj održivosti i dobrobiti građana Bosne i Hercegovine.

➤ Povezivanje sa globalnim standardima

Usklađivanje sa standardima Europske unije omogućava Bosni i Hercegovini da se poveže sa globalnim ekološkim standardima.

➤ Unapređenje transparentnosti i odgovornosti

Ovaj rad može doprineti većoj transparentnosti i odgovornosti u procesu donošenja odluka i implementacije propisa. Ovi razlozi zajedno doprinose naučnoj opravdanosti istraživanja, potvrđujući njegovu važnost i doprinos u oblasti zaštite životne sredine u Bosni i Hercegovini.

6. Institucije u oblasti zaštite okoliša u Bosni i Hercegovini

Tabela 1. Popis svih institucija i organa nadležnih za donošenje odluka u području zaštite okoliša

Bosna i Hercegovina	Republika Srpska	Federacija Bosne i Hercegovine	Brčko Distrikt u BiH
<p>-Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine (MVTEO);</p> <p>-Uprava Bosne i Hercegovine za zaštitu zdravlja bilja;</p> <p>-Ured za veterinarstvo Bosne i Hercegovine (UZV BIH);</p> <p>-Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (BH AS);</p> <p>-Ministarstvo komunikacija i prometa Bosne i Hercegovine (MKT BIH);</p> <p>Međuentitetsko tijelo za okoliš/ životnu sredinu;</p> <p>Međuentitetska savjetodavna komisija za koordinaciju upravljanja vodama;</p>	<p>-Savjetodavno vijeće za zaštitu životne sredine RS;</p> <p>-Ministarstvo za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju;</p> <p>-Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede;</p> <p>-Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite;</p> <p>-Ministarstvo energetike i rudarstva;</p> <p>-Ministarstvo sobračaja i veza;</p> <p>-Ministarstvo trgovine i turizma;</p> <p>-Republički zavod za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog nasleđa;</p> <p>-Republički hidrometeorološki zavod;</p> <p>-JU Vode RS;</p> <p>-Organi lokalne samouprave</p>	<p>-Federalno ministarstvo okoliša i turizma;</p> <p>-Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva;</p> <p>-Federalno ministarstvo prostornog uređenja;</p> <p>-Federalno ministarstvo zdravlja;</p> <p>-Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije;</p> <p>-Federalno ministarstvo prometa i komunikacija;</p> <p>-Fond za zaštitu okoliša Federacije BiH;</p> <p>-Federalni hidrometeorološki zavod;</p> <p>-Federalni zavod za agropedologiju</p> <p>-Agencija za vodno područje rijeke Save;</p> <p>-Agencija za vodno područje Jadranskog mora;</p> <p>-Kantonalna ministarstva nadležna za okoliš i vode u 10 kantona FBIH</p>	<p>-Odjeljenje za prostorno planiranje i imovinsko pravne poslove;</p>

	-Gradska odjeljenja za zaštitu životne sredine; -Fond za životnu sredinu RS		
--	--	--	--

Izvor: (Centar za životnu sredinu 2020)

Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine (MVTEO BiH) su dodijeljene određene nadležnosti nad zaštitom okoliša na osnovu Zakona o ministarstvima i drugim tijelima uprave Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ br. 5/03).¹⁰

Tabela 2. Institucije nadležne za usvajanje propisa u administrativnim jedinicama BiH

Bosna i Hercegovina	Republika Srpska	Federacija Bosne i Hercegovine	Brčko Distrikt u BiH
Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine -predlaže Nadležno ministarstvo u Vijeću ministara BiH – -predlaže Direkcija za evropske integracije –daje ocjenu Parlamentarna skupština BiH - usvaja	Nadležno ministarstvo u Vladi Republike Srpske – predlaže Ministarstvo za regionalnu saradnju i evropske integracije -daje ocjenu Vlada Republike Srpske – predlaže Narodna skupština Republike Srpske - usvaja	Nadležno ministarstvo Vlade Federacije Bosne i Hercegovine – predlaže Ured Vlade FBiH za zakonodavstvo i usklađenost sa propisima EU- daje ocjenu Vlada Federacije Bosne i Hercegovine -predlaže Parlament Federacije Bosne i Hercegovine -usvaja	Nadležno odjeljenje za oblast zaštite životne sredine – predlaže Odjeljenje za evropske inregacije i međunarodnu saradnju- daje ocjenu Skupština Brčko Distrikta -usvaja

Izvor: (Centar za životnu sredinu 2020)

¹⁰ Ured UNEP-a u Bosni i Hercegovini, 2011, „Pregled pravnog i institucionalnog okvira za zaštitu okoliša u Bosni i Hercegovini”, Unated Nations environment programme, Bosna i Hercegovina

6.1. Zakoni u oblasti zaštite okoliša u Bosni i Hercegovini:

- Zakon o zaštiti okoliša Federacije Bosne i Hercegovine, zakon koji regulira pitanja zaštite okoliša na području Federacije Bosne i Hercegovine. On obuhvata širok spektar tema, uključujući planiranje, upravljanje otpadom, zaštitu prirode, vode i zraka.
- Zakon o zaštiti okoliša Republike Srpske, Slično zakonu Federacije, ovaj zakon regulira zaštitu okoliša na području Republike Srpske.
- Zakon o zaštiti prirode Bosne i Hercegovine se bavi pitanjima očuvanja prirode i biološke raznolikosti, uključujući zaštićena područja, vrste i njihova staništa.
- Zakon o vodama Bosne i Hercegovine regulira pitanja upravljanja vodnim resursima, uključujući kvalitetu vode, upravljanje vodama, zaštitu vodnih ekosustava i sl.
- Zakon o otpadu Bosne i Hercegovine se bavi pitanjima upravljanja otpadom, uključujući prikupljanje, transport, obradu, deponiranje i recikliranje otpada.
- Zakon o zaštiti zraka Bosne i Hercegovine regulira pitanja kvalitete zraka, emisija štetnih tvari i mjera zaštite zraka.
- Zakon o kemikalijama Bosne i Hercegovine se bavi regulacijom upravljanja kemikalijama, uključujući njihovo stavljanje na tržište i sigurnost.
- Zakon o biocidnim proizvodima Bosne i Hercegovine regulira upravljanje biocidima, tvarima koje uništavaju, odvrćaju ili sprječavaju pojavu štetočina.
- Zakon o genetički modificiranim organizmima Bosne i Hercegovine regulira postupke i uvjete za stavljanje genetički modificiranih organizama na tržište.
- Zakon o zaštiti tla Bosne i Hercegovine se bavi pitanjima očuvanja i zaštite tla, uključujući njegovu kvalitetu i održivu uporabu.

Osim ovih glavnih zakona, postoje i drugi podzakonski akti, uredbi i smjernica koji nadopunjuju zakonske okvire u području zaštite okoliša u Bosni i Hercegovini. Važno je redovito ažurirati i prilagoditi zakonodavstvo kako bi se osigurala učinkovita zaštita okoliša.

6.2. Upravljanje otpadom

Upravljanje otpadom je ključno pitanje u zaštiti životne sredine. Otpad se mora pravilno sakupljati, transportirati i zbrinjavati kako bi se spriječile negativne posljedice po okoliš.

Europska politika zaštite okoliša temelji se na načelima opreznosti, preventivnog djelovanja i uklanjanja onečišćenja na samom izvoru te na načelu „onečišćivač plaća”. Načelo opreznosti predstavlja instrument za upravljanje rizicima koji se može primijeniti kada postoji znanstvena nesigurnost o tome predstavlja li određena aktivnost ili politika potencijalan rizik za ljudsko zdravlje ili okoliš. Primjerice, ako se pojave sumnje o potencijalno štetnim učincima proizvoda i ako nakon objektivne znanstvene procjene ta nesigurnost nije uklonjena, postoji mogućnost da se naloži prestanak distribucije tog proizvoda ili njegovo uklanjanje s tržišta. Takve mjere moraju biti nediskriminirajuće i proporcionalne te se moraju ponovno preispitati kada bude dostupno više znanstvenih podataka.

Upravljanje otpadom je važno za zaštitu životne sredine. Otpad treba pravilno skupljati, prevoziti i odlagati kako bi se spriječile loše posljedice za okoliš. Europska politika zaštite okoliša se temelji na načelima opreznosti, sprečavanja onečišćenja i uklanjanja onečišćenja na samom izvoru, kao i na načelu "onečišćivač plaća". Načelo opreznosti je alat za upravljanje rizicima koji se može koristiti kada postoji znanstvena nesigurnost o tome predstavlja li određena aktivnost ili politika potencijalan rizik za ljudsko zdravlje ili okoliš. Na primjer, ako postoje sumnje o štetnim učincima proizvoda i ako nakon objektivne znanstvene procjene ta nesigurnost nije uklonjena, postoji mogućnost da se naloži prestanak distribucije tog proizvoda ili njegovo uklanjanje s tržišta. Takve mjere moraju biti pravedne i u skladu s problemom, te se moraju ponovno preispitati kada bude dostupno više znanstvenih podataka.

Načelo "onečišćivač plaća" je važan dio Direktive o odgovornosti za okoliš, koji ima za cilj spriječiti ili popraviti štetu koja je nanesena zaštićenim vrstama, prirodnim staništima, vodi i zemlji. Javne ustanove koje se bave određenim poslovima, kao što je prijevoz otrovnih tvari ili djelatnosti koje uključuju ispuštanje u vode, moraju poduzeti preventivne mjere ako postoji neposredna prijetnja za okoliš. Ako je do štete već došlo, oni su dužni poduzeti odgovarajuće mjere za ispravljanje štete i platiti troškove. Zakon se proširio tri puta kako bi obuhvatio upravljanje otpadom od vađenja minerala, upravljanje mjestima za skladištenje geoloških materijala i sigurnost odobalnih djelatnosti vezanih za naftu i plin.

Komisija od 1973. godine objavljuje višegodišnje programe djelovanja za okoliš, u kojima određuje buduće zakonodavne prijedloge i ciljeve politike EU-a u području zaštite okoliša.

U maju 2022. na snagu je stupio Osmi program djelovanja za okoliš, koji predstavlja zakonski dogovor EU-a o zajedničkom programu za politiku u području okoliša do kraja 2030. U njemu se ponovno ističe predanost EU-a viziji iz Sedmog programa djelovanja za okoliš za 2050. osigurati dobrobit za sve i zadržati se unutar granica mogućnosti planeta.

Novim programom podupiru se i nadograđuju okolišni i klimatski ciljevi iz europskog zelenog plana te se pruža poticajni okvir za postizanje šest prioriternih ciljeva:

- postizanje cilja smanjenja emisija stakleničkih plinova do 2030. i klimatske neutralnosti do 2050.;
- jačanje sposobnosti prilagodbe, jačanje otpornosti i smanjenje osjetljivosti na klimatske promjene;
- napredak prema regenerativnom modelu rasta, odvajanje gospodarskog rasta od upotrebe resursa i uništavanja okoliša te ubrzavanje prelaska na kružno gospodarstvo;
- ostvarivanje cilja nulte stope onečišćenja, među ostalim za zrak, vodu i tlo, te zaštita zdravlja i dobrobiti Europljana;
- zaštita, očuvanje i obnova bioraznolikosti te jačanje prirodnog kapitala (posebno zraka, vode, tla, šuma, slatke vode, močvarnih područja i morskih ekosustava);
- smanjenje pritisaka na okoliš i klimu povezanih s proizvodnjom i potrošnjom (posebno u područjima energetike, industrijskog razvoja, zgrada i infrastrukture, mobilnosti i prehrambenog sustava).

Europska unija ima ključnu ulogu u međunarodnim pregovorima o okolišu. Potpisnica je brojnih globalnih, regionalnih ili podregionalnih sporazuma o okolišu koji pokrivaju niz pitanja kao što su zaštita prirode i bioraznolikost, klimatske promjene te prekogranična onečišćenja zraka ili vode. Unija je dala svoj doprinos izradi nekoliko važnih međunarodnih sporazuma donesenih 2015. na razini UN-a, kao što je Program održivog razvoja do 2030. (koji uključuje 17 globalnih ciljeva održivog razvoja i s njima povezanih 169 podciljeva), Pariški sporazum o klimatskim promjenama i Okvir iz Sendaija za smanjenje rizika od katastrofa. Te je godine također pristupila Konvenciji o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama (CITES).

Da bi se riješio problem velikih razlika u razini primjene u državama članicama, Europski parlament i Vijeće usvojili su 2001. godine (neobvezujuće) minimalne standarde za inspekcije u području zaštite okoliša. Kako bi se poboljšala provedba prava EU-a u području zaštite okoliša, države članice moraju osigurati postojanje učinkovitih, proporcionalnih i odvraćajućih kaznenopravnih sankcija za najteže prekršaje u području okoliša. U te prekršaje spadaju npr: nezakonite emisije ili ispuštanje tvari u zrak, vodu ili tlo, nezakonita trgovina divljim biljnim i životinjskim vrstama, nezakonita trgovina tvarima koje oštećuju ozonski omotač, nezakonit prijevoz ili odlaganje otpada. Mreža Europske unije za provedbu i izvršavanje prava u području okoliša (IMPEL) međunarodna je mreža tijela koja se bave pitanjima okoliša i dolaze iz država članica EU-a, država pristupnica i kandidatkinja te Norveške, a osnovana je kako bi se potaknulo izvršavanje zakonodavstva na način da se osigura platforma za kreatore politika, inspektore u području okoliša i službenike tijela za izvršavanje zakonodavstva na kojoj će moći razmjenjivati ideje i najbolje prakse.

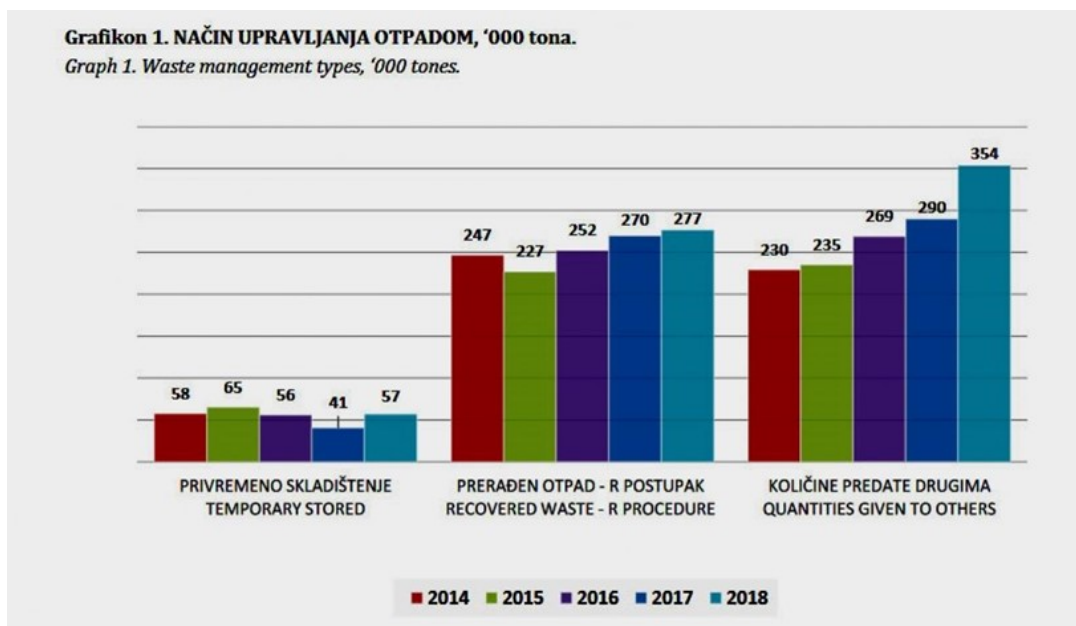
6.3. Međuentitetsko tijelo za okoliš / životnu sredinu

Pored nadležnih entitetskih i organa BD BiH u pitanjima okoliša, postoji i Međuentitetsko tijelo za okoliš. Tijelo su osnovale vlade FBiH i RS (i BD BiH). ¹¹Međuentitetsko tijelo za okoliš je nadležno za koordinaciju svih pitanja u oblasti okoliša za koja je potreban usaglašen pristup entiteta, kao i u pitanjima koja su mu posebnim propisima stavljena u obavezu. Međuentitetsko tijelo za okoliš je dužno osigurati da su interesi oba entiteta, Brčko Distrikta i Bosne i Hercegovine uzeti u obzir pri planiranju i realizaciji projekata koji mogu imati odgovarajući međusobni uticaj na okoliš, kako unutar Bosne i Hercegovine tj. entiteta i Brčko Distrikta BiH, tako i u prekogranično kontekstu. Odluke se moraju donijeti konsenzusom. Međutim, njegove odluke nisu pravno obavezujuće za vlasti okoliša / životne sredine FBiH, RS (i BD BiH). Prema tome, one imaju samosavjetodavnu ulogu, i u najboljem slučaju karakter preporuka. Međutim nemaju nadležnosti u oblasti upravljanja vodama slično zadacima vezanim za okoliš. Međutim, predstavnici nadležnih tijela za vode FBiH, RS i BD BiH su redovno pozvani da prisustvuju sastancima Međuentitetskog tijela.

¹¹ Član 112. stav 1. Zakona o zaštiti okoliša ("Službene novine Federacije BiH" broj 33/03, 38/09) i člana 19. stav 2. Zakona o Vladi Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije BiH" broj 1/94, 8/95, 58/02 i 19/03) Odluka o osnivanju Međuentitetskog tijela za okoliš (V broj.532/06).

Direktive i zakoni EU, a prije svega Direktiva 94/62/EC o ambalaži i ambalažnom otpadu, postavljaju princip „produžene odgovornosti proizvođača“, da recikliraju i iskoriste ambalažni otpad koji nastaje na tržištu nakon konzumiranja njihovih proizvoda.

Posmatrajući period 2014-2018, trend pokazuje porast ukupne količine prikupljenog otpada, kao i količine predate drugome na upravljanje. Značajnije količine otpadnih materija su također uvezene i prerađene.

Slika 5.

6.4. Fond za zaštitu okoliša Federacije BiH

Strukturirana, neprofitna, finansijska institucija u svojstvu pravnog lica s pravima, obavezama i odgovornostima utvrđenim Zakonom o Fondu, Statutom Fonda kao i nizom drugih zakonskih i podzakonskih akata. Fond je osnovan od strane Vlade Federacije BiH 08.07.2003. godine, a postao je operativan 2010. godini. U prethodnih 10 godina, Fond je prepoznat kao subjekt, koji finansijskom i tehničkom podrškom doprinosi postizanju ciljeva definisanih u relevantnim domaćim i međunarodnim dokumenatima iz oblasti zaštite okoliša.

Svojim djelovanjem, Fond se iskazao kao jedan od pokretača snažnijeg ekonomskog i privrednog razvoja Federacije BiH, uz stalnu transparentnost namjenskog pribavljanja, upravljanja i korištenja sredstava Fonda. Bosna i Hercegovina je primila finansiranje od Green Climate Fund (GCF) za troškove projekta „Povećanje ulaganja u javne objekte sa niskom stopom emisije ugljika u Bosni i Hercegovini“ kojim administrira Razvojni program Ujedinjenih Nacija u Bosni i Hercegovini (UNDP).

Projekat će:

- osigurati tehničku pomoć akterima iz javnog sektora na općinskom, kantonalnom, entitetskom i državnom nivou kako bi im se pomoglo u rješavanju nefinansijskih/strukturnih prepreka investiranju;
- osigurati rješavanje finansijskih prepreka za ulaganja u zgrade i infrastrukturu.

Fond za zaštitu okoliša Federacije Bosne i Hercegovine je jedan od implementatora Projekta i namjerava iskoristiti dio projektnih sredstava za provođenje mjera energijske efikasnosti na cca 42 javna objekta u Federaciji BiH u periodu 2021-2026. godina.

Prema članu 197. Zakona o zaštiti prirode Federacije BiH (Sl. novine FBiH broj 66/13 od 28.8.2013.godine) Federalno ministarstvo okoliša i turizma (FMOiT) treba da organizuje, a Federalni zavod za zaštitu prirode (FZZP) vodi informacioni sistem zaštite prirode (ISZP) kao dio jedinstvenog informacionog sistema ministarstva, prema međunarodno prihvaćenim standardima i obavezama. Prema istom članu FZZP treba da prikuplja, obrađuje i objedinjuje podatke o stanju prirode, izrađuje izvještaje i vodi baze podataka u sklopu ISZP.

Budući da FZZP još nije uspostavljen, Vlada Federacije BiH je na 137. sjednici donijela Zaključak broj 146/2018 od 01.02.2018. godine, kojim zadužuje Fond za zaštitu okoliša Federacije BiH (Fond) da pokrene aktivnosti u cilju formiranja ISZP. Fondu je dodjeljen zadatak uspostavljanja i razvijanja ISZP do momenta uspostave FZZP.

U organizaciji GIZ-ovog projekta Open Regional Fund for South East Europe – Implementation of Biodiversity Agreements (ORF BDU), a u suradnji s Fondom za zaštitu okoliša Federacije BiH (FBiH) i Republičkim zavodom za zaštitu kulturno-istorijskog i prirodnog nasljeđa RS, putem online platforme Microsoft Teams, zvanično je 16.12.2020.

predstavljen Modul baze zaštićenih područja sa geoprostornom funkcionalnošću i taksonomskom komponentom u sklopu Informacionih sistema za zaštitu prirode u Bosni i Hercegovini.

Osnovna baza Informacionih sistema za zaštitu prirode (ISZP RS i ISZP FBiH) u Bosni i Hercegovini (BiH) je prvobitno pokrenuta 2018. godine u sklopu pod-projekta “Regionalna mreža za upravljanje informacijama o biodiverzitetu i izvještavanje (BIMR 1)“ Otvorenog regionalnog fonda za Jugoistočnu Evropu – Biodiverzitet (ORF-BD), finansiranog od strane njemačkog Saveznog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj (BMZ) u implementaciji Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, te podržano od strane Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, Federalnog ministarstva okoliša i turizma i Ministarstva za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju Republike Srpske (RS).

Slika 6.

Dalja podrška ISZP-a u BiH je nastavljena u periodu juli, 2019 – decembar, 2020. godine u sklopu pod-projekta BIMR 2, Otvorenog regionalnog fonda za Jugoistočnu Evropu – Implementacija ugovora iz oblasti biodiverziteta (ORF-BDU). Nadogradnjom ISZP-a, razvijen je Modul baze zaštićenih područja sa geoprostornom funkcionalnošću i taksonomska komponenta od strane NVO Arbor Magne iz Banja Luke.

Zaštićena područja Bosne i Hercegovine su područja koja imaju izraženu geološku, biološku, ekosistemsku ili pejzažnu raznovrsnost i koja su značajna kao staništa vrsta ptica.

Zaštićeno područje je geografski prostor koji se zbog svojih prirodnih, bioloških, kulturnih ili historijskih vrijednosti stavlja pod zaštitu države da bi se očuvao i zakonom zaštitio od različitih utjecaja i propadanja. U Bosni i Hercegovini (BiH) je zaštićeno 46 područja – 34 u Republici Srpskoj, 12 u Federaciji BiH dok u Brčko distriktu do sada nije stavljeno pod zaštitu nijedno područje.

Među njima je i Hutovo blato, koje je još zaštićeno i međunarodnom Ramsarskom konvencijom o vlažnim staništima. Ista konvencija tretira i Livanjsko polje i močvaru Bardača, ali oni nisu pod domaćom zaštitom. Novinari Centra za istraživačko novinarstvo (CIN) su prikupili podatke o ovim područjima i objedinili ih u bazi podataka. U bazi, uz osnovne podatke o svakom od njih, možete pronaći i njihove specifičnosti, dozvoljene i zabranjene aktivnosti na tom prostoru, akte o proglašenju te fotografije zaštićenih područja.

6.5. Fond za zaštitu životne sredine i energetske efikasnost Republike

Osnovan kao pravno lice sa javnim ovlaštenjima, čija su prava, obaveze i odgovornosti utvrđivanje Zakona o Fondu i finansiranju zaštite životne sredine Republike Srpske¹².

Djelatnost Fonda obuhvata poslove u vezi prikupljanja sredstava, kao i finansiranja pripreme, provođenja i razvoja programa, projekata i sličnih aktivnosti u području očuvanja, održivog korišćenja, zaštite i unapređenja životne sredine, te u oblasti energetske efikasnosti i korištenja obnovljivih izvora energije utvrđene Zakonom o Fondu.

Pored navedenih aktera u očuvanju životne sredine, u našoj državi postoji i Odjeljenje za prostorno planiranje uprave Vlade Brčko distrikta. Odjeljenje za prostorno planiranje i imovinskopravne poslove je organ uprave Vlade Brčko distrikta BiH čiji je osnovni zadatak planiranje prostornog razvoja i naselja Brčko distrikta BiH. Osnovni cilj je da se, kroz provođenje planskih dokumenta, osigura funkcionalna i racionalna organizacija raspoloživog prostora, zajedničkih dobara, prirodnih resursa, zaštita i unapređenje životne sredine, kao i usklađivanje interesa svih korisnika prostora. Osnovne nadležnosti Odjeljenja za prostorno planiranje i imovinskopravne poslove su:

¹² Službeni glasnik Republike Srpske, broj 117/11.

- prostorno i urbanističko planiranje,
- izdavanje lokacijskih uslova (urbanističkih saglasnosti), izvoda i drugih akata iz nadležnosti Odjeljenja,
- zaštita životne sredine i izdavanje ekoloških dozvola,
- legalizacija bespravno izgrađenih objekata,
- imovinskopравни poslovi i
- zaštita objekata kulturnog i historijskog značaja i prirodnog naslijeđa.

Svaki Fond na različite načine funkcioniše i imaju različite Zakone, također zakon o Ambalažnom otpadu zasebno plaćaju kompanije po entitetima. Po tome se razlikujemo i što će biti kompleksno uskladiti da bi bilo po Pravilima i propisima EU da bismo mogli uopće pregovarati za ulazak u EU. S tim u vezi, jedno kratko objašnjenje, kada je upitanju selektivno odlaganje otpada u BiH u oba entiteta su dužne samo kompanije: proizvođači ambalaže, uvoznici, punioci i distributeri, da preuzmu odgovornost za ispunjenje zakonskih obaveza za reciklažu i iskorištenje ambalažnog otpada, dok za stanovništvo nije još uvijek obavezno selektivno razdvajanje otpada.

Međutim u Hrvatskoj nakon pristupanju u EU po zakonu mora i stanovništvo da selektivno odvaja otpad u kantama prilikom odaganja: plastika, staklo, miješani otpad. To je nešto što će morat i BiH uraditi.

Recimo u zadnjih nekoliko godina oba Fonda (Fond Federacije i RS-a) se ozbiljno bave najviše zbrinjavanjem ambalažnog otpada i odvoza na reciklažu što je zapravo najvažniji dio očuvanja okoliša i smanjenje sječe šuma, jer je otpad jedan od glavnih zagađivača na svijetu tj. uništavanje prirodnog i životinjskog svijeta. Također u otpadu imaju i opasne materije koje se posebno zbrinjavaju.

Briga o zaštiti okoliša je velika na svim nivoima vlasti. To potvrđuje informacija, da su u Sarajevu i Banjoj Luci zvanično otvoreni Centri za obuku pri Fondovima za zaštitu okoliša/životne sredine Federacije Bosnje i Hercegovine i Republike Srpske. Centri su uspostavljeni uz podršku UNDP-a, a kroz projekat „Inicijativa za izgradnju kapaciteta za transparentnost“ (CBIT), koji finansira Globalni fond za životnu sredinu (GEF). Cilj ove podrške je da se pomogne Fondovima za zaštitu okoliša/životne sredine u izgradnji kapaciteta,

organizovanju obuka za institucije, kompanije i druge aktere u oblasti okoliša i energetske efikasnosti.

Radioaktivno odlaganje otpada na lokaciji Trgovska Gora predstavlja najvažnije pitanje vezano za zaštitu okoliša i stanovništva, u kontekstu spora na granici Bosne i Hercegovine i Hrvatske. Fond za finansiranje i zbrinjavanje radioaktivnog otpada i istrošenog nuklearnog goriva Nuklearne elektrane Krško, 31. marta 2020. preuzeo je Kasarnu "Čerkezovac" s ciljem da uspostavi centar za odlaganje radioaktivnog otpada. Ako se ne obrati pažnja na zdravlje stanovnika u blizini Trgovske Gore, bit će ugroženo najmanje 250.000 ljudi u 13 opština u slivu rijeke Une, od koje se nalazi samo 850 metara udaljenosti lokacija bivšeg vojno-skladišnog kompleksa Čerkezovac, na samoj granici između BiH i Hrvatske.

Glavni interes Bosne i Hercegovine trebao bi biti zaštita svojih građana, njihov broj procenjen na oko 250.000 u 13 opština u slivu rijeke Une. Ugrozit će se zdravlje stanovnika ako bude deponovan nuklearni otpad na Trgovskoj gori. Država ima mogućnost da zatraži međunarodnu arbitražu ili podnese tužbe protiv Hrvatske pred međunarodnim sudovima. Postoji vrlo opravdan razlog za to, pa se BiH može pozvati na ESPO konvenciju iz 1991.godine, postoji mehanizam koji definiše šta je potrebno uraditi u slučajevima prekograničnog kontakta radi procjene uticaja na životnu sredinu. Osim što je područje Trgovske gore gdje bi se deponirao nuklearni otpad sklono pomjeranju tla, tu je i činjenica koja podržava pokretanje međunarodne arbitraže i tužbe. Ta činjenica je potvrđena i nakon razornog zemljotresa koji se dogodio u Petrinji krajem decembra 2020. svega 60 kilometara udaljena je od Trgovske Gore.

Slika 7.

Nakon devet godina od prve informacije koju je dobila Vlada Republike Srpske da Hrvatska planira izgraditi odlagalište nuklearnog otpada na Trgovskoj gori, situacija je ostala gotovo bez ikakvih promjena jer Bosna i Hercegovina ništa nije uradila po tom pitanju.

Rezolucije Parlamentarne skupštine BiH i Narodne skupštine RS o neprihvatanju izgradnje skladišta i odlagališta radioaktivnog otpada na Trgovskoj gori nisu pokazale nikakav efekat. Članovi ekspertnog tima iz Bosne i Hercegovine, koji su zaduženi za praćenje situacije i aktivnosti vezanih za odlaganje radioaktivnog otpada na lokaciji Trgovska gora, posjetili su bivši vojno-skladišni kompleks Čerkezovac, nakon detaljnog pregleda lokaliteta potvrdili su još jednom da će uspostava ovog odlagališta imati negativan uticaj na okoliš i po zdravlje stanovništva u BiH. Vlasnici nuklearne elektrane Krško su podjednako Hrvatska i Slovenija. Slovenija je predložila Hrvatskoj da nastavi odlaganje radioaktivnog otpada u Krškom, ali to je bilo previše skupo za Hrvatsku. Zato su odlučili izgraditi vlastitu deponiju za radioaktivni i drugi otpadni materijal.

Briga o zaštiti okoliša je velika na svim nivoima vlasti. To potvrđuje informacija, da su u Sarajevu i Banjoj Luci zvanično otvoreni Centri za obuku pri Fondovima za zaštitu okoliša/životne sredine Federacije Bosnje i Hercegovine i Republike Srpske. Centri su uspostavljeni uz podršku UNDP-a, a kroz projekat „Inicijativa za izgradnju kapaciteta za transparentnost“ (CBIT), koji finansira Globalni fond za životnu sredinu (GEF). Cilj ove podrške je da se pomogne Fondovima za zaštitu okoliša/životne sredine u izgradnji kapaciteta, organizovanju obuka za institucije, kompanije i druge aktere u oblasti okoliša i energetske efikasnosti.

Slika 8.

Slika 9.

6.6. Energetska efikasnost

Energetska efikasnost odnosi se na korištenje manje energije za obavljanje istog procesa, što dovodi do smanjenja potrošnje energije i smanjenja emisije štetnih gasova. Ključni cilj energetske efikasnosti je optimizacija potrošnje energije kako bi se smanjili troškovi i negativni utjecaji na okoliš. Energetska efikasnost je ključna za održivi razvoj i dobrobit društva, samim tim može donijeti brojne koristi: smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte, smanjenje potražnje za uvozom energije i smanjenje troškova na nivou domaćinstva i na nivou cijele ekonomije.

Energetska efikasnost nije samo tehnička praksa već ključni element u borbi protiv klimatskih promjena, očuvanju prirodnih resursa, smanjenju troškova i poboljšanju kvalitete života. Svi ovi faktori čine energetska efikasnost važnim ciljem na globalnom, nacionalnom i lokalnom nivou. Europska unija je lider u promoviranju energetske efikasnosti i postavljanju ambicioznih ciljeva za smanjenje potrošnje energije i emisije štetnih gasova, sa fokusom na sektore u kojima je potencijal najveći, poput zgrada. Povećanje energetske efikasnosti smanjuje zavisnost od uvoznih izvora energije, čime se poboljšava energetska sigurnost i stabilnost.

6.6.1. Energetska efikasnost u BiH

Implementacija energetske efikasnosti u Bosni i Hercegovini kao uslov za pristupanje Europskoj uniji predstavlja važan korak ka ispunjavanju zahtjeva za članstvo i usklađivanju sa zakonodavstvom EU. Energetska efikasnost je ključni dio ekoloških i energetski održivih politika EU, BiH se mora prilagoditi tim standardima kako bi napredovala u procesu pristupanja. Bosna i Hercegovina pokazuje određene napretke u polju energetske efikasnosti, ali se suočava s brojnim izazovima. Potrebno je unaprijediti regulatorni okvir, proširiti programe subvencija, poboljšati provedbu zakona i strategija te osnažiti obrazovne i informativne inicijative.

¹³Prema dostupnim podacima USAID-a, gotovo 20% bruto domaćeg proizvoda Bosne i Hercegovine troši se na energiju, za razliku od 6,1% u SAD-u i oko 4,75% u zemljama EU.

¹³ <https://www.usaideia.ba/aktivnosti/energetska-efikasnost/energetska-efikasnost-u-bosni-i-hercegovini>

Od 2015. godine Direktiva o energetskej efikasnosti (Direktiva 2012/27/EU) uvodi pravno obavezujuće mjere za zemlje Energetske zajednice, čija je članica Bosna i Hercegovina.

Na osnovu izvještaja Svjetske banke o upravljanju kvalitetom zraka, 3.300 ljudi prijevremeno umire u Bosni i Hercegovini od posljedica izloženosti česticama PM25 koje zagađuju zrak. Shodno istom izvještaju Svjetske banke, 8,2% BDP-a Bosne i Hercegovine ili 1,65 milijardi KM troši se na liječenje bolesti uzrokovanih zagađenjem zraka.

Poboljšanje mjera za kontrolu emisija iz industrije i prometa, kao i smanjenje upotrebe štetnih kemikalija, ključno je za smanjenje zagađenja okoliša. Promicanje korištenja obnovljivih izvora energije, poput solarnih i vjetroelektrana, može smanjiti negativne utjecaje na okoliš uz istovremeno smanjenje emisija stakleničkih plinova. Očišćavanje i rehabilitacija već zagađenih područja, uključujući deponije i odbačene industrijske lokacije, važan je korak prema obnovi okoliša. Važno je napomenuti da je učinkovita zaštita životne sredine dugoročni proces koji zahtijeva saradnju svih dijelova društva, uključujući vladu, nevladine organizacije, privredu i građane. Također, prilagodba i poboljšanja u području zaštite životne sredine trebaju biti dinamični procesi koji uzimaju u obzir nove spoznaje i tehnologije.

7. Pristupanje Europskoj uniji i zakonodavni okvir za zaštitu životne sredine

Proces pristupanja Evropskoj uniji zahtijeva temeljne reforme u različitim sektorima, uključujući zaštitu životne sredine. Bosna i Hercegovina, kao zemlja kandidatkinja, suočava se sa zadatkom usklađivanja svojih propisa, pravila i postupaka u oblasti zaštite životne sredine sa standardima EU. Ovaj istraživački rad se bavi dubljim razumijevanjem ovog procesa, analizira ključne aspekte usklađivanja i istražuje uticaj na održivi razvoj zemlje, zakonodavni okvir upravljanja prirodnim resurima Bosne i Hercegovine.

Zakonodavni okvir za upravljanje prirodnim resursima u Bosni i Hercegovini uključuje niz zakona, propisa i politika koji reguliraju eksploataciju, korištenje i zaštitu prirodnih resursa u zemlji.

7.1. Ključni elementi zakonodavnog okvira za upravljanje prirodnim resursima u BiH

Ovdje su neki ključni elementi zakonodavnog okvira za upravljanje prirodnim resursima u Bosni i Hercegovini:

- Zakon o zaštiti okoliša: Ovaj zakon utvrđuje osnovne principe zaštite okoliša, uključujući mjere za očuvanje prirodnih resursa, zaštitu voda, zraka i tla, upravljanje otpadom i druge relevantne aspekte.
- Zakon o šumama: Ovaj zakon regulira gospodarenje šumama i šumskim resursima, uključujući planiranje i nadzor šumskih područja, uz očuvanje biološke raznolikosti.
- Zakon o vodama: Ovaj zakon se odnosi na upravljanje vodnim resursima, uključujući regulaciju korištenja i zaštite vodnih resursa, te upravljanje vodnim projektima.
- Zakon o rudarstvu i geološkim istraživanjima: Ovaj zakon regulira eksploataciju mineralnih resursa, geološka istraživanja i rudarske operacije u zemlji.
- Zakon o energiji: Ovaj zakon se bavi proizvodnjom, distribucijom i korištenjem energije, uključujući regulaciju obnovljivih izvora energije.
- Zakon o zaštiti prirode: Ovaj zakon se bavi očuvanjem biološke raznolikosti, zaštitom prirodnih staništa i vrsta, kao i zaštitom ekosustava.
- Zakon o zaštiti kulturno-historijske i prirodne baštine: Ovaj zakon se odnosi na zaštitu kulturne baštine i prirodnih ljepota koje su važne za kulturnu i turističku vrijednost zemlje.
- Zakon o poljoprivredi: Ovaj zakon se bavi upravljanjem poljoprivrednim resursima, uključujući pitanja vezana uz korištenje zemljišta, voda i drugih prirodnih resursa u poljoprivredi.
- Zakon o ribarstvu: Ovaj zakon regulira ribarstvo i upravljanje ribljim resursima u slatkim i slanim vodama Bosne i Hercegovine.
- Zakon o urbanizmu i građenju: Ovaj zakon utvrđuje pravila za planiranje prostora, građenje objekata i korištenje zemljišta kako bi se osiguralo održivo korištenje prostora i prirodnih resursa.

Ovi zakoni čine temelj za upravljanje prirodnim resursima u Bosni i Hercegovini. Njihova implementacija, praćenje i revizija ključni su za očuvanje i održivo korištenje prirodnih resursa u zemlji.

7.2. Usklađivanje propisa iz oblasti zaštite životne sredine u Bosni i Hercegovini sa standardima Evropske unije

Usklađivanje propisa, pravila i postupaka u oblasti zaštite životne sredine Bosne i Hercegovine sa standardima Evropske unije zahtijeva integrisani pristup koji obuhvata pravne, institucionalne, ekonomske i društvene aspekte. Evo nekoliko ključnih preporuka za unapređenje:

- Jačanjem institucionalnih kapaciteta potrebno je osnažiti nadležne institucije na svim nivoima vlasti kako bi mogle efikasno da sprovode propise u oblasti zaštite životne sredine. To uključuje obuku kadrova, unapređenje koordinacije institucija i povećanje transparentnosti u radu.
- Usklađivanje pravnog okvira neophodno je uskladiti nacionalno zakonodavstvo sa pravnom stečevinom EU u oblasti zaštite životne sredine. Ovo podrazumijeva preuzimanje evropskih direktiva i uredbi u nacionalno zakonodavstvo, kao i njihovu efikasnu primjenu.
- Podizanje svijesti i edukacija je kontinuirano informisanje javnosti, obuke i edukativne kampanje o značaju zaštite životne sredine mogu pomoći u promjeni svijesti i ponašanja građana, što je ključno za postizanje održivog razvoja.
- Uključivanje Javno-Privatnog Partnerstva, promovisanje saradnje između javnog sektora, privatnih preduzeća i nevladinih organizacija u cilju postizanja ekoloških ciljeva i implementacije ekoloških standarda.
- Korišćenje EU Fondova: Aktivno korišćenje dostupnih fondova i programa za finansiranje projekata zaštite životne sredine, kao što su projekti za sanaciju zagađenih područja, obnovu prirodnih staništa, ili modernizaciju infrastrukture.
- Podrška Ekološkim Inovacijama: Obezbediti subvencije ili poreske olakšice za preduzeća koja ulažu u ekološki održive tehnologije i praksu. Razviti tržište za zelene tehnologije i održive prakse.
- Jačanje saradnje sa EU je intenziviranje saradnje sa Europskom unijom u oblasti zaštite životne sredine može omogućiti transfer znanja, iskustava i resursa, što bi moglo ubrzati proces usklađivanja i unaprijediti praksu u ovoj oblasti.

- Primjena ekonomskih instrumenata podrazumijeva vođenje ekonomskih instrumenata, poput ekoloških taksu ili trgovine emisijama, može biti efikasan način za postizanje željenih ekoloških ciljeva i podsticanje održivog poslovanja.
- Jačanje mehanizama kontrole i sprovođenja propisa je unapređenje mehanizama kontrole i sprovođenja propisa u oblasti zaštite životne sredine može pomoći u osiguranju poštovanja zakona i sprečavanju zagađenja.
- Monitoring i Izveštavanje: Bosna i Hercegovina će morati da razvije sisteme za monitoring i izveštavanje o stanju životne sredine u skladu sa EU zahtevima. Ovo uključuje redovno izveštavanje o kvalitetu vazduha, vode i tla, kao i o sprovođenju ekoloških propisa.

Implementacija ovih preporuka zahtijeva dugoročno planiranje, angažovanje svih relevantnih aktera i usklađivanje sa nacionalnim prioritetima i mogućnostima. Ipak, njihova primjena bi mogla značajno doprinijeti unapređenju zaštite životne sredine u Bosni i Hercegovini i približavanju evropskim standardima. Identifikacija ključnih institucija odgovornih za zaštitu životne sredine na svim nivoima vlasti (nacionalnom, entitetskom, kantonalnom, lokalnom) i njihovih tačnih nadležnosti. Uspostavljanje mehanizama za bolju koordinaciju ovih institucija radi efikasnijeg sprovođenja propisa. Osiguravanje adekvatnih resursa (ljudskih, finansijskih, tehničkih) za institucije zadužene za zaštitu životne sredine kako bi mogle efikasno da obavljaju svoje funkcije.

Analiza postojećeg zakonodavstva u oblasti zaštite životne sredine u Bosni i Hercegovini radi identifikacije oblasti koje zahtijevaju usklađivanje sa evropskim standardima. Usklađivanje nacionalnih zakona, podzakonskih akata i strategija sa pravnom stečevinom EU, uzimajući u obzir specifičnosti bosanskohercegovačkog društva i ekologije.

Pitanje usklađivanja propisa iz oblasti zaštite životne sredine u Bosni i Hercegovini sa standardima Evropske unije ima ključnu ulogu u očuvanju ekologije zemlje. Evropska unija ima detaljne propise i standarde koji se odnose na zaštitu životne sredine, a proces njihovog usklađivanja može donijeti brojne beneficije za Bosnu i Hercegovinu. Usklađivanje sa evropskim direktivama: Bosna i Hercegovina treba da preuzme i implementira evropske direktive iz oblasti zaštite životne sredine u svoje nacionalno zakonodavstvo. Ovo uključuje direktive o vodi, vazduhu, otpadu, zaštiti prirode i drugim oblastima. Jačanje institucionalnih kapaciteta je proces

usklađivanja zahtijeva jačanje institucionalnih kapaciteta u Bosni i Hercegovini. To podrazumijeva osnaživanje nadležnih institucija, obuku osoblja, unapređenje administrativnih kapaciteta i međuinstitucionalnu saradnju.

Podizanje standarda za zaštitu životne sredine je usklađivanje sa evropskim propisima koje može doprinijeti podizanju standarda za zaštitu životne sredine u Bosni i Hercegovini. To uključuje poboljšanje kvaliteta vode i vazduha, upravljanje otpadom, zaštitu prirode i slično.

Pristup evropskim fondovima može omogućiti Bosni i Hercegovini značajan izvor finansiranja za projekte očuvanja životne sredine.

Unapređenje saradnje sa EU je proces usklađivanja koji može doprinijeti unapređenju saradnje Bosne i Hercegovine i Evropske unije u oblasti zaštite životne sredine. Ovo može uključivati razmjenu znanja, iskustava i najboljih praksi.

Smanjenje ekoloških rizika može se postići usklađivanjem sa evropskim standardima i može doprinijeti smanjenju ekoloških rizika u Bosni i Hercegovini, poput zagađenja vode, vazduha i tla, te ugrožavanja biodiverziteta.

Očuvanje prirodnih resursa sa evropskim propisima može pomoći u očuvanju prirodnih resursa Bosne i Hercegovine, poput šuma, rijeka, jezera i divljih životinja.

Promocija održivog razvoja sa evropskim propisima može doprinijeti promociji održivog razvoja u Bosni i Hercegovini, te stvaranju zelenijeg i zdravijeg okruženja za građane.

Ukupno gledano, usklađivanje propisa iz oblasti zaštite životne sredine sa standardima Evropske unije može donijeti brojne koristi za Bosnu i Hercegovinu, kako u smislu očuvanja životne sredine, tako i u smislu ekonomskog i socijalnog razvoja zemlje.

Analizom trenutnog stanja u oblasti zaštite životne sredine Bosne i Hercegovine trebali bi povesti računa o nekoliko važnih segmenata na polju životne sredine.

Zagađenje vode je jedan od najvećih ekoloških problema u BiH. Industrijski otpad, poljoprivredna praksa, nelegalna deponovanja otpada i nedostatak adekvatne infrastrukture za prečišćavanje otpadnih voda su glavni uzroci zagađenja voda u zemlji. Ovo zagađenje ima ozbiljne posljedice po zdravlje ljudi i ekosisteme, posebno u blizini industrijskih zona i naseljenih područja.

Kvalitet vazduha je takođe problematičan, posebno u urbanim područjima gdje su emisije iz saobraćaja, industrije i individualnih ložišta glavni izvori zagađenja. Povećanje broja automobila i nedostatak efikasnih mjera za kontrolu emisija doprinose lošem kvalitetu vazduha, što može imati ozbiljne posljedice po zdravlje ljudi.

Gubitak biodiverziteta je još jedan važan problem u BiH. Neodrživo korišćenje šuma, nelegalna sječa i lovački pritisak dovode do smanjenja populacija divljih vrsta i gubitka staništa. Ovo ima dugoročne posljedice po održivost ekosistema i raznolikost životinjskih i biljnih vrsta u zemlji.

Upravljanje otpadom je takođe izazov u BiH. Nedostatak adekvatne infrastrukture za sakupljanje, recikliranje i deponovanje otpada dovodi do nekontrolisanog nagomilavanja otpada na divljim deponijama i ilegalnim lokacijama. Ovo zagađenje tla i vode, ugrožava životinjski svijet i ljudsko zdravlje.

Uvođenje evropskih standarda, jačanje institucionalnih kapaciteta, povećanje svijesti građana i saradnja sa civilnim društvom su ključni koraci ka održivom upravljanju životnom sredinom u zemlji.

Razvojni program Ujedinjenih nacija (UNDP) počeo je sa provedbom novog projekta u Bosni i Hercegovini “Održivost zaštićenih područja”, koji finansira Globalni fond za okoliš (GEF).

Glavni cilj ovog petogodišnjeg projekta je da ponudi održivu alternativu postojećem modelu upravljanja zaštićenim područjima u zemlji, s ciljem smanjenja sve većih posljedica klimatskih promjena na biološku raznolikost. Iz UNDP-a pojašnjavaju da je BiH dom brojnim endemskim, reliktnim vrstama i ekosistemima, te je po biološkoj raznolikosti među prvih pet zemalja u Evropi. Međutim, brojnim prijetnjama po biodiverzitet, izazvanih klimatskim promjenama (kao što su promjene i fragmentacija staništa, gubitak vrsta, promjene u njihovim migracijama ili širenje invazivnih vrsta i sl.) mjere za prilagođavanje i jačanje otpornosti na ove uticaje nisu adekvatno regulisane zakonima o zaštiti prirode niti su u potpunosti uključene u planove upravljanja ugroženim zaštićenim područjima. Istovremeno, “finansijska sredstva su češće dostupna za oporavak, a ne za smanjenje i prevenciju rizika, te do sada nije bilo značajnijih napora da se ključne vrijednosti biodiverziteta i ugroženi ekosistemi uključe u postojeće aktivnosti upravljanja rizikom od katastrofa i mapiranja rizika”. Stoga se projektom nastoji

doprinijeti smanjenju razlika kapaciteta zaštićenih područja i njihove sve veće osjetljivosti na nove prijetnje, te potrebe očuvanja biološke i ekosistemske raznolikosti. Projekat će također ponuditi alate i instrumente za diverzifikaciju i unapređenje održive turističke ponude odabranih zaštićenih područja i okolnih zajednica, koja je zasnovana na prirodi. To će pružiti podršku za osiguranje finansijske održivosti i stvaranje razvojnih mogućnosti koje će valorizovati jedinstvene prirodne vrijednosti bez njihovog ugrožavanja. Samim tim, veliki potencijal koji BiH posjeduje u smislu biološke raznolikosti će biti usmjeren ka razvoju ekoturizma, koji bi uključio zaštićena područja, okolne zajednice i zeleni biznis u novu turističku ponudu zasnovanu na izuzetnim prirodnim vrijednostima – saopćeno je iz UNDP-a. Projekat će se realizovati u bliskoj saradnji sa Ministarstvom vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, Ministarstvom okoliša i turizma FBiH, Ministarstvom prostornog uređenja, građevinarstva i ekologije RS, Ministarstvom trgovine i turizma RS, Fondom za zaštitu okoliša FBiH i Fondom za zaštitu životne sredine i energetske efikasnosti RS, kao i sa upraviteljima zaštićenih područja i partnerskim jedinicama lokalne samouprave širom BiH.

8. Benefiti pridruživanja Europskoj uniji za zaštitu životne sredine u Bosni i Hercegovini

Pridruživanje Evropskoj uniji može imati značajan uticaj na zaštitu životne sredine u Bosni i Hercegovini kroz niz benefita:

- Usklađivanje sa evropskim standardima: BiH bi morala uskladiti svoje zakonodavstvo i prakse zaštite životne sredine sa evropskim standardima. Ovo bi unaprijedilo kvalitet vode, vazduha i tla, smanjilo emisije gasova sa efektom staklene bašte i promovisalo održive prakse upravljanja otpadom.
- Podizanje svijesti i edukacija: Pridruživanje EU može podići svijest građana o važnosti zaštite životne sredine i promovisati održive prakse. Edukacija o zaštiti prirode, recikliranju, energetske efikasnosti i slično mogla bi biti bolje organizovana i podržana.
- Finansijska podrška: Članstvo u EU omogućava pristup različitim fondovima i programima podrške zaštiti životne sredine. BiH bi mogla koristiti ove fondove za finansiranje projekata zaštite životne sredine, izgradnju infrastrukture za prečišćavanje otpadnih voda, unapređenje sistema za upravljanje otpadom i slično.

- Jačanje institucionalnih kapaciteta: Pridruživanje EU može doprinijeti jačanju institucija u BiH koje su odgovorne za zaštitu životne sredine. To uključuje poboljšanje nadzora, inspekcija i sprovođenja zakona.
- Poboljšanje Zakonodavne i Regulatorne Okoline: EU ima stroge zakone i regulative koje se odnose na zaštitu životne sredine. Bosna i Hercegovina će morati da razvije i implementira slične zakone i propise, što će doprineti poboljšanju zaštite prirodnih resursa i smanjenju zagađenja.
- Saradnja sa drugim članicama EU: Članstvo u EU otvara mogućnosti za saradnju i razmjenu znanja sa drugim članicama EU u oblasti zaštite životne sredine. Ova razmjena iskustava i najboljih praksi može doprinijeti boljem razumijevanju i rješavanju ekoloških problema.
- Ekonomski razvoj: Implementacija evropskih standarda zaštite životne sredine može dovesti do unapređenja poslovnog okruženja, razvoja novih tehnologija i inovacija, što bi moglo stimulisati ekonomski razvoj zemlje.

U cjelini, pridruživanje EU bi moglo značajno doprinijeti unapređenju zaštite životne sredine u Bosni i Hercegovini, ali zahtijevaće ozbiljne napore i reforme kako bi se iskoristile sve mogućnosti koje članstvo u EU donosi.

Unapređenje kvaliteta životne sredine u Bosni i Hercegovini kroz pridruživanje Evropskoj uniji je najveći benefit i može se postići kroz niz ključnih mjera.

Usklađivanje sa evropskim standardima zaštite voda bi zahtijevalo unapređenje sistema za prečišćavanje otpadnih voda, kontrolu emisija industrijskih zagađivača, kao i edukaciju građana o racionalnom korišćenju vode. Poboljšanje kvaliteta vazduha zahtijeva smanjenje emisija štetnih gasova iz saobraćaja, industrije i individualnih ložišta. To bi moglo uključivati promociju korišćenja obnovljivih izvora energije i unapređenje energetske efikasnosti. Implementacija evropskih standarda za upravljanje otpadom bi zahtijevala izgradnju infrastrukture za reciklažu, kompostiranje i deponovanje otpada. Također bi bilo potrebno unapređenje sistema za selektivno sakupljanje otpada i edukacija građana o pravilnom postupanju sa otpadom. Pridruživanje EU bi moglo doprinijeti boljoj zaštiti prirodnih resursa kroz uspostavljanje novih zaštićenih područja, jačanje kapaciteta za nadzor divljih vrsta i staništa, kao i promociju održivog korišćenja

prirodnih resursa. Kontrola industrijskih emisija, upravljanje otpadom i sprovođenje agroekoloških mjera bi mogli doprinijeti smanjenju zagađenja tla i očuvanju plodnosti zemljišta.

Unapređenje kvaliteta životne sredine kroz pridruživanje EU zahtijevaće ozbiljne napore u implementaciji novih pravila i procedura, kao i u jačanju institucionalnih kapaciteta i podizanju svijesti građana o važnosti zaštite životne sredine.

9. Podrška održivim ekonomskim praksama

Podrška održivim ekonomskim praksama kroz pridruživanje Evropskoj uniji može imati značajan uticaj na Bosnu i Hercegovinu. Održive ekonomske prakse se odnose na način poslovanja koji uzima u obzir ekološke, socijalne i ekonomske faktore, te stremi ka ravnoteži između ekonomskog razvoja, zaštite životne sredine i društvenog napretka.

Promocija obnovljivih izvora energije EU podstiče korišćenje obnovljivih izvora energije kao što su solarna, vjetropotencijalna i biomasa. Podrška ovoj tranziciji bi mogla dovesti do smanjenja zavisnosti od fosilnih goriva, smanjenja emisija gasova sa efektom staklene bašte i stvaranja novih poslova u sektoru obnovljivih izvora energije. Pобољшanje energetske efikasnosti je podrška programima i projektima koji promovišu energetske efikasnost u domaćinstvima, javnim zgradama i industriji može smanjiti potrošnju energije i troškove, te doprinijeti smanjenju zagađenja i emisija gasova sa efektom staklene bašte.

Upravljanje otpadom kroz usvajanje evropskih standarda u upravljanju otpadom može dovesti do unapređenja sistema za recikliranje, smanjenje količine otpada koji se deponuje na divljim deponijama i stvaranje novih poslova u sektoru upravljanja otpadom.

Održivi turizam u BiH ima bogatu prirodnu i kulturnu baštinu koja može biti osnova za razvoj održivog turizma. Podrška projektima koji promovišu očuvanje prirodnih i kulturnih resursa, kao i edukacija lokalnog stanovništva o važnosti očuvanja prirode, može pomoći u razvoju turizma koji ne šteti životnoj sredini.

Podrška ruralnom razvoju je održivi ruralni razvoj podrazumijeva promociju poljoprivrednih praksi koje ne štete životnoj sredini, kao i podršku razvoju ruralne infrastrukture. To može doprinijeti očuvanju ruralnih područja i tradicionalnih načina života.

Edukacija i podizanje svijesti je podrška održivim ekonomskim praksama uključuje i edukaciju stanovništva o važnosti održivog razvoja i praksama koje mogu doprinijeti zaštiti životne sredine. Edukacija građana i privrede o održivosti može povećati svijest o ekološkim problemima i podstaknuti promjene u ponašanju.

U cjelini, podrška održivim ekonomskim praksama kroz pridruživanje EU može imati pozitivan uticaj na ekonomski razvoj, zaštitu životne sredine i društveni napredak Bosne i Hercegovine. Ovo zahtijeva koordinirane napore svih relevantnih aktera kako bi se osiguralo da ekonomski rast bude održiv i da doprinosi dobrobiti svih građana.

Jačanje mehanizama zaštite prirodnih resursa kroz pridruživanje Europskoj uniji može imati pozitivan uticaj na Bosnu i Hercegovinu. Prirodni resursi, kao što su šume, vode, zemljište i biodiverzitet, važni su za ekonomski razvoj i opstanak ekosistema.

Zaštita šuma za BiH ima velike šumske površine koje su važne za očuvanje biodiverziteta i regulaciju klime. Jačanje mehanizama zaštite šuma, kao što su bolja kontrola ilegalne sječe, održivo gazdovanje šumama i pošumljavanje, može doprinijeti očuvanju ovih resursa.

Upravljanje vodama je važan resurs za poljoprivredu, industriju i životnu sredinu. Jačanje mehanizama zaštite voda uključuje unapređenje infrastrukture za prečišćavanje otpadnih voda, zaštitu vodotoka od zagađenja i očuvanje vodenih ekosistema.

Očuvanje zemljišta je zaštita plodnih tala od erozije, degradacije i zagađenja važna je za održivu poljoprivredu i zaštitu životne sredine. Jačanje mehanizama zaštite zemljišta uključuje primjenu agroekoloških praksi, kontrolu upotrebe pesticida i veću osviještenost o značaju očuvanja zemljišta.

Biodiverzitet u BiH je dom raznovrsnih biljnih i životinjskih vrsta koje treba zaštititi. Jačanje mehanizama zaštite biodiverziteta uključuje uspostavljanje zaštićenih područja, monitoring populacija ugroženih vrsta i edukaciju o važnosti očuvanja biodiverziteta.

Održivo korišćenje prirodnih resursa je podrška održivom korišćenju prirodnih resursa podrazumijeva promociju praksi koje osiguravaju dugoročnu održivost resursa, kao što su održiva šumska gazdovanja, upotreba obnovljivih izvora energije i očuvanje staništa divljih vrsta.

Jačanje mehanizama zaštite prirodnih resursa kroz pridruživanje EU zahtijevaće implementaciju evropskih standarda i procedura, kao i unapređenje kapaciteta institucija i podizanje svijesti o važnosti očuvanja prirodnih resursa. Ovo bi moglo doprinijeti održivom korišćenju prirodnih resursa i boljoj zaštiti biodiverziteta u Bosni i Hercegovini.

10. Zaključak

Bosna i Hercegovina se suočava sa brojnim ekološkim izazovima, uključujući zagađenje vode, vazduha i tla, gubitak biodiverziteta i problem upravljanja otpadom. Ovi izazovi zahtijevaju sveobuhvatnu strategiju i koordinisane napore svih relevantnih aktera. Pridruživanje Evropskoj uniji donosi brojne benefite za zaštitu životne sredine u BiH, uključujući unapređenje kvaliteta životne sredine, podršku održivim ekonomskim praksama i jačanje mehanizama zaštite prirodnih resursa.

Proces pridruživanja EU zahtijeva usklađivanje bh. zakonodavstva sa evropskim propisima, jačanje institucionalnih kapaciteta i podršku edukaciji i svijesti o zaštiti životne sredine. Saradnja sa evropskim partnerima i razmjena iskustava su takođe od velike važnosti.

Proces usklađivanja propisa, pravila i postupaka u oblasti zaštite životne sredine u Bosni i Hercegovini za pregovore o pristupanju Evropskoj uniji zahtijeva sveobuhvatan pristup i koordinisane napore svih relevantnih aktera. Usklađivanje sa evropskim standardima predstavlja ključni korak ka ostvarivanju članstva u EU i donosi brojne benefite za zaštitu životne sredine i održivi razvoj zemlje.

Zaključak istraživanja ukazuje na važnost kontinuiranih reformi i unapređenja zakonodavstva u skladu sa evropskim propisima. Pored toga, neophodno je jačanje institucionalnih kapaciteta, unapređenje nadzora i sprovođenja propisa, kao i podrška edukaciji i podizanju svijesti o zaštiti životne sredine.

Ključne preporuke za Bosnu i Hercegovinu u ovom procesu obuhvataju:

- Nastavak usklađivanja sa evropskim propisima: BiH treba nastaviti sa reformama u oblasti zaštite životne sredine kako bi se uskladila sa evropskim standardima i ispunili uslovi za članstvo u EU.
- Jačanje institucionalnih kapaciteta: Potrebno je uložiti napore u jačanje institucija zaduženih za zaštitu životne sredine kako bi mogle efikasno da sprovode propise i politike EU.
- Podrška edukaciji i podizanju svijesti: Važno je kontinuirano educirati građane i privredu o važnosti zaštite životne sredine i promovisati održive prakse.

- Saradnja sa EU: BiH treba da nastavi da saraduje sa EU i drugim relevantnim akterima kako bi razmjenjivala iskustva i najbolje prakse u oblasti zaštite životne sredine.
- Održiv razvoj kao prioritet: U procesu usklađivanja sa evropskim standardima, BiH treba da teži održivom razvoju koji će osigurati ekonomski napredak uz očuvanje životne sredine za buduće generacije.

Glavna hipoteza: Uspješnost u usklađivanju propisa, pravila i postupaka za zaštitu okoliša u Bosni i Hercegovini kao uvjet za pristupanje u Evropsku uniju ovisi o sposobnosti zemlje da prevlada ključne prepreke, uključujući nedostatak infrastrukture, nedovoljna finansijska sredstva, nedovoljno stručnog kadra u nadležnim institucijama, te nedostatak koordinacije različitih nivoa vlasti. Također, uspjeh ovog procesa ovisi od angažovanja i koordinacije različitih aktera, uključujući vladu, nevladine organizacije, privredni sektor i građane, njihova saradnja može znatno unaprijediti primjenu i usklađivanje sa EU standardima, što poboljšava stanje životne sredine i doprinosi održivom razvoju. Glavna hipoteza je dokazana (potvrđena) na osnovu rezultata našeg istraživanja koja pokazuju da su navedene prepreke i angažovanje različitih aktera značajni za uspjeh usklađivanja s EU standardima i poboljšanja životne sredine.

Pomoćne hipoteze: Fokusiraju se na specifične elemente koji mogu da utiču na proces usklađivanja, kao što su: prepreke u primjeni, nedostaci u kapacitetu i stručnosti, koordinacija među nivoima vlasti, uloga različitih aktera i socio-ekonomski uticaji. Pomoćne hipoteze su dokazane (potvrđene) jer pokazuju u detaljnoj analizi svakog od ovih elemenata da su specifični izazovi prisutni i da značajno utiču na proces usklađivanja.

Ukupno gledano, uspješno usklađivanje sa evropskim propisima u oblasti zaštite životne sredine zahtijeva dugoročne napore i posvećenost svih relevantnih aktera. To će omogućiti BiH da postane dio zajednice evropskih zemalja koje teže očuvanju životne sredine i održivom razvoju. BiH treba nastaviti sa reformama u oblasti zaštite životne sredine kako bi se uskladila sa evropskim standardima i ostvarila članstvo u EU.

Za kraj, kao što smo i počeli citatom, završit ćemo citatom:

„Najbolje vrijeme za posaditi drvo bilo je prije 20 godina. Drugo najbolje vrijeme je sada.“
(kineska poslovice)

Intervju

Ovaj master rad uključuje intervju sa stručnjacima iz oblasti zaštite okoliša. Razgovarali smo o izazovima i mogućim rješenjima zaštite okoliša sa fokusom na zbrinjavanje otpada kao jednog od najvažnijih segmenata zaštite okoliša. Stručnjaci za zaštitu okoliša proučavaju i procjenjuju učinke koje na okoliš ima ljudsko djelovanje kao što je zagađenje zraka i vode, zagađenje bukom, onečišćenje tla, klimatske promjene, otrovni otpad te osiromašenje i uništavanje prirodnih resursa.

Hadžić-Ramić, Elma dipl.ing.arh. Stručni savjetnik za oblast upravljanja otpadom iz sektora zaštite okoliša u Fondu za zaštitu okoliša Federacije BiH.

Intervju obavila Azra Ovčina. Sarajevo, 9 maj 2024.

Obzirom da su počeli pregovori o pristupanju u EU, da li su Fondovi dobili određene smjernice po kojima se treba raditi iz oblasti otpada u skladu sa EU pravilima?
Zadaću može dobiti samo država a ne Fondovi, neće se pregovarati ni sa entitetima. Mi kao Fondovi imamo smjernice koje su generalno vezane za zakonske i podzakonske akte, a to su Zakon za upravljanje otpadom i Uredba o informacionom sistemu upravljanju otpadom koji je nama dao zadaću da uspostavimo i vodimo taj sistem, mi smo ga uspostavili i vodimo ga prvi put te imamo na nivou Federacije Bosne i Hercegovine sve podatke o nastanku i kretanju otpada svih kategorija. To je jedan veliki iskorak koji je predstavila i Evropska agencija za okoliš kao napredak Bosne i Hercegovine, takav isti sistem se gradi i u Republici Srpskoj trebalo bi da bude pušten u ovoj godini. Obzirom koliko Federacija radi a koliko ne radi drugi entitet mi ćemo zbog toga kod pristupanja imati problem jer Evropska unija nas gleda kao državu, dok nažalost Republika Srpska ne želi da spomene Bosnu i Hercegovinu kao državu odnosno da su oni dio te države i to će biti jedan od problema, ali Evropsku uniju to ne zanima.

Kada su upitanju zadaće u skladu sa EU pravilima iz oblasti zaštite okoliša , da li imate podatke u kojoj mjeri se radi na ispunjavanju i koliko se dosad uradilo?

*Zadaće kao država mi nismo još uvijek dobili, o tome se pregovara. Kada ste kandidat za učlanjivanje u EU dobijete listu tema o kojima se pregovara. **Poglavlje 27** za Okoliš u okviru njega je Otpad je nešto o čemu će se pregovarati. Mi kao država moramo sagledati svoje kapacitete šta je to što bismo mogli odnosno do koje mjere bismo mogli zadovoljiti. Svaka zemlja koja pristupa pregovorima mora procijeniti svoje trenutno stanje, upravo Informacioni sistem upravljanja otpadom koji smo mi izgradili je jedan sjajan temelj za to da mi vidimo gdje smo da bismo znali sa čim ulazimo u pregovore i gdje ćemo tražiti da nam spuste kriterije a gdje možemo zadovoljiti ono što traže. Europska unija će naravno tražiti da mi upotpunosti zadovoljimo one uvjete koje oni imaju što je za nas nemoguće. Bojim se da oni koji budu pregovarali neće imati dovoljno znanja šta možemo postići, i da su dobro informisani. Imamo problem sa nedovoljno stručnog kadra obrazovanog i zaposlenog u oblasti okoliša. Podkapacitirani smo sa dobrim stručnjacima, ali imamo iskustva susjednih zemalja koje su vrlo raspoložene da nam pomognu od Hrvatske, Srbije imamo kontakte i sa kolegama i iz drugih zemalja koji su zaista vrlo raspoloženi da nam pomognu i u pripremama i kroz prevazilaženje problema. Međutim trebamo biti svjesno prvo toga gdje nam fale kapaciteti i da nam daju ljude. Imamo jako mnogo ponuda za edukaciju, međutim i tu imate problem zato što Agencije koje rade u ime EU svi oni su funkcionišu na način da imaju određene teme, kao npr: ove godine je tema uređaji za grijanje/ halđenje njihov uticaj, GHG i svi rade samo to. Mi dobijemo od njih poziv da imenujemo stručnjake koji treba da idu na te edukacije i tu se šalju ljudi koje ne rade na takvim predmetima ne znaju ništa o toj oblasti. Svaka institucija ima u planu i mora predvidjeti dio novca za dodatne edukacije. Kada je upitanju konkretno Fond mi smo tako podkapacitirani da i na ono što nas zovu i plaćaju mi nemamo vremena jer imamo jako puno posla. Ono što možemo uraditi da pratimo online i da se edukujemo o novitetima na taj način. Fond je prvenstveno finansijska institucija međutim u nedostatku Agencije za okoliš mi smo počeli dobijati agencijske poslove, sa istim kapacitetima kojima smo radili prije nekoliko godina i prije nego što su uspostavljeni: Informacioni sistem upravljanja otpadom, Informacioni sistem zaštite prirode, Informacioni sistem klimatskih promjena sa indikatorima to su sve informacioni sistemi energetske efikanosti i svi su prebačeni u Fond da se vode rade i funkcionišu. Kontakti sa obavezniciima i izvještavanja je jedan jako veliki i ozbiljan dio posla koji recimo u Hrvatskoj*

rade dvije ili više institucija sa stotinama ljudi a kod nas se svelo na 50-tak ljudi. Znači imamo raspoloživa sredstva ali nemamo raspoložive kapacitete za tako nešto. Potrebno je imati metodologiju zapošljavanja stručnog kadra, filtiranja ljudi shodno obrazovanju i znanju, jer treba stručan kadar koji će znati raditi svoj dio posla a ne samo imati broj ljudi.

Da li će predstavljati problem prilikom pristupanja u EU što imamo Fondove u entitetima koji različito funkcionišu?

Ne to neće predstavljati problem, naše unutrašnje uređenje način na koji mi poslujemo kako smo mi raspoređeni to apsolutno nije problem Europske unije. Znači mi možemo u ovom sastavu idalje funkcionisati ali moramo na državnom nivou imati odluke i politike koje će slijediti ono što traži Europska unija. Poglavlje 27 za Okoliš koje Europska unija posebno potencira je najzahtjevnije od svih poglavlja a u tom poglavlju je sam otpad najzahtjevniji. Imamo neuređen sistem unutrašnjosti, da se vratim kada smo spomenuli komunalni otpad gdje Federacija prebacuje odgovornosti na Općine i Kantone a mi pričamo o tome da trebamo kao država ispuniti uvjete koje nam postavlja Europska unija , vidite koliko je paradoksa i to je sve veoma teško povezati. Mi kao zemlja moramo vrlo ozbiljno shvatiti ukoliko želimo da idemo ka Europskoj uniji jedini način je da zaista ozbiljno prihvatimo ono što od nas očekuju. Međutim ni u jednom segmentu evo kada govorim o upravljanju otpadom ne vidim nažalost taj iskorak ni želju da se to sve popravi, možda će se nešto dogoditi u narednom periodu ali zasad to su vrlo mali pomaci samo onoliko koliko se mora, gdje gori gasimo požare. Spomenuli smo Kanton Sarajevo naša regionalna deponija je na izmaku bukvalno imamo prostora do kraja godine a poslije toga ne znamo šta će se dogoditi, o tome se ne govori.

Koja je funkcija Međuentitetskog tijela za okoliš?

Međuentitetsko tijelo je tijelo u kojem sjede predstavnici entitetskih ministarstava i iz Brčko distrikta kao i predstavnici Fondova. U principu Međuentitetsko tijelo za okoliš nema naredbodavnu ulogu i raspravlja se o predmetima i slučajevima gdje imamo zajednički interes. Kod donošenja propisa koji su donijeti prije par godina vezano za upravljanje sa druge četiri kategorije otpada a to su: ulja maziva , gume , akumulatori, baterija vozila dogovoreno da to ide putem Fondova odnosno dogovoreni su zajednički iznosi naknada koje će se plaćati da taj mehanizam bude ujednačen u oba entiteta, da oni koji vrše plasman tih proizvoda ne budu oštećeni u jednom i drugom entitetu a da se u isto vrijeme ima dovoljno sredstava za upravljanje

tim kategorijama otpada koji je sad na odgovornosti Fondova na entitetskom nivou. Znači to je uloga tog Međuentitetskog tijela dakle da se raspravlja i o oblastima kao što je problematika upravljanja vodama, gdje rijeka prolazi kroz Federaciju i Republiku Srpsku, pa imamo entitetsku saradnju. U BiH okoliš nije prepoznat kroz Ustav kao osnovno pravo pa nije na državnom nivou nego na entitetskom. To međuentitetsko tijelo kompenzira pokušava da uskladi to što je na entitetskom nivou a trebalo je biti na državnom.

Koliko je Operatera sistema za upravljanje otpadom u BiH?

U Federaciji imamo 4 operatera dva za elektronski dva za ambalažni otpad, dok u Republici Spskoj ima jedan za ambalažni otpad dok je elektronički putem Fonda za zaštitu okoliša. Brčko Distrik nema propis niti Operatere.

Na koji način Operateri sistema vrše kontrolu upravljanja ambalažnog i elektroničkog otpada u FBiH?

Operateri sistema su kompanije ustvari osnivači veliki uvoznici i proizvođači koji se udružuju i formiraju posebnu kompaniju koja treba da u njihovo ime upravlja njihovim novcem od naknada i zadovolji propisane ciljeve za sakupljanje i reciklažu otpada. Ono što je kod nas napravljeno da taj sistem produžene odgovornosti proizvođača uveo za ambalažu i elektronski otpad prije 12 godina i po uzoru na Evropska iskustva to je dodjeljeno operaterima sistema. Međutim u našoj zemlji je sistem bio neuređen, nismo imali nikakvih podataka u tom trenutku nismo imali Informacioni sistem upravljanja otpadom koji sad imamo. Kontrola operatera sistema je bila skoro pa nemoguća, zato je Vlada Federacije donijela odluku da se uspostave Koordinaciona tijela koja bi trebala da prate rad operatera sistema, ono što je tu vrlo kompleksno je što operateri sistema u principu sa svojim obaveznicima koji su i dijelom njihovi osnivači potpisuju ugovore za koje obračunavaju i naplaćuju naknadu da bi onda ta sredstva ulagali putem reciklera i sakupljača. Obzirom da nije postojao Informacioni sistem upravljanja otpadom sva dokumentacija je bila u papirnoj formi, odnosno sve što se dostavljalo je bilo u toj formi i nije bilo načina da se kompletna problematika kretanja otpadom prati. Postojala je inspekcija koja je radila na terenu koliko detaljno i u kojoj mjeri mi iz Fonda nismo bili upoznati. Međutim generalno što se tiče naplate njihovog ulaganja koordinaciona su bila ta koja su nadležna i sve svoje zaključke su slali Vladi Federacije jednom godišnje pa je Vlada

Federacije te izvještaje o radu operatera sistema ustvari razmatrala i davala primjedbe odnosno sugestije itd.

Kada su upitanju reciklažni centri da li ih ima sasvim dovoljno shodno potrebama?

Imamo razvijenu reciklažnu industriju do jednog određenog segmenta gdje je u principu samo primarno odvajanje, baliranje i čišćenje. Vrlo malo imamo reciklažne industrije, zato je Fond za zaštitu okoliša FBiH bio pokrenuo Revolving fond poseban finansijski mehanizam gdje su upravo finansirali reciklažnu industriju za potrebe izgradnje pogona postrojenja i nabavke opreme za reciklažu, bez dovoljno razvijene reciklažne industrije mi se svodimo samo na sortiranje i izvoz tog otpada što nama znatno poskupljuje našu sekunarnu sirovinu. Federalnim planom upravljanja otpadom je predviđena izgradnja tih reciklažnih centara kao dijelova sanitarnih deponija.

Kada su upitanju deponije, kakvi su sve problemi na terenu?

Kada su upitanju deponije još uvijek sve funkcioniра na način da sve što se sakupi odlaže se umjesto da se reciklira, to je jedan od segmenata. Drugi segment je što imamo jako puno općinskih deponija na kojima je odlaganje otpada, dakle nije sanitarno u smislu da imamo direktni uticaj na vodu zrak i tlo ali je to dolaganje besplatno, ne plaća se apsolutno ništa i za naše građane je najpovoljnije. Odlaganje otpada je inače socijalna problematika pa je najjednostavnije da se ne naplaćuje odlaganje otpada što je pogrešno, jer u razvijenim zemljama taj način je najnepovoljniji posebno se sankcioniše time što su naknade za odlaganje jako visoke, znači dokle god ne riješimo problematiku plaćanja odlaganja nesanitarnog otpada znači da to bude skuplje od opcije odvajanja mi nećemo krenuti ka uspostavljanju pravog sistema upravljanja otpadom.

Deponije naravno su svuda, Evropska unija zabranjuje deponovanja osim inertnog otpada koji nema nikakvog uticaja te se uzima građevinski otpad i neke druge vrste otpada kao industrijske koje nemaju uticaja na okoliš. Što se tiče tih vrsta otpada bez obzira što su dozvoljene za odlaganje ide se ka tome da se te vrste otpada iskoriste na bilo koji način da se ne gube. Imamo primjer jedne naše Cementare gdje ista koristi svoj pepeo u proizvodnji svog cementa i na taj način potiče cijeli taj ciklus cirkularne ekonomije te ima upotrebu svog otpada u proizvodnom procesu. Međutim mi nažalost izbjegavajući sanitarne deponije (smetljišta) i da oprihodujemo uticaj na okoliš tj. negativni uticaj, odnosno korištenje okoliša na takav način da

ustvari imamo neki status quo i ne pomičemo s tog mjesta da krenemo ka uspostavljanju pravog integralnog sistema upravljanja otpadom. Taj sistem bi podrazumijevao sanitarne deponije gdje se odlaganje naplaćuje te je izgradnja kateta jako skupa kao i praćenje odlaganja otpada, pa se u tom kontekstu ide ka smanjenju odnosno odvajanju otpada na mjestu nastanka i odlaganju minimalnih količina otpada da bi se ta vrlo skupa tehnologija odlaganja na sanitarnu deponiju ustvari mogla opravdati finansijski. U BiH je problem što imamo razvođenu zemlju, dosta loše saobraćajnice i to sve komplikuje samo planiranje upravljanja otpadom. Da bi sanitarna deponija bila finansijski opravdana za izgradnju ona podrazumijeva otprilike oko 100-120.000 stanovnika po deponiji koji gravitiraju u tom području i naravno podrazumijeva da taj transport otpada nije dalji od 50-70 kilometara. Kada imamo saobraćajnice koje su lokalne i kojima se vozi puno duže te je samim tim potrošnja goriva mnogo veća, nemate dovoljno odvajanja na mjestu nastanka i dobijete jedan sistem koji bi ekonomski bio neodrživ za razvijene zemlje a pogotovo za našu državu. Tako da trenutno napuštanje deponija nije opcija ali je sigurno opcija da se pređe sa nesanitarnih općinskih divljih deponija na sanitarne deponije, odnosno na sistem koji jeste puno skuplji i zahtijeva puno više rada i truda ali isto tako da se to i naplaćuje od stanovništva na adekvatan način po količini proizvedenog otpada.

Da li je pokrenut proces u pravcu prelaska sa nesanitarnih deponija na sanitarne?

Proces je krenuo 2008 godine, Svjetska banka je imala dva projekta koja su se vodila iz Federacije BiH gdje je izgrađeno dio sanitarnih deponija u Republici Srpskoj i u Federaciji. Nakon toga Federalni plan upravljanja otpadom prepoznao je potrebu pa se išlo u tom smjeru da se izgrade sanitarne deponije što je podrazumijevalo i kroz propis je rečeno da sve općinske deponije moraju izraditi planove sanacije i zatvaranja što su uglavnom učinile i nakon toga je sva priča zaustavljena, niko ništa nije poduzeo dalje po tom pitanju jer podrazumijeva izuzetno velika sredstva za sanaciju i zatvaranja. Paralelno je stao projekat izgradnje sanitarnih deponija jer je sva odgovornost za podizanje kredita i vraćanje kredita kod izgradnje regionalnih deponija bilo na Općinama, a Općine nisu to mogle same ispoštovati.

Da li to znači da su finansije jedan od glavnih problema kada su u pitanju deponije?

Iskreno nije samo finansijski, problem je i odgovornosti koje imaju Organi uprave zato što je komunalni otpad na nadležnosti Općina i Kantona. Moje mišljenje je da to nije ispravno bez obzira što je po našem Zakonu tako podijeljeno, to je također veliko opterećenje za Općine i

Kantone odnosno da tu treba biti dio nadležnosti te obaveza i Federacije, ali trenutno je situacija takva da je to problem Općina i Kantona koji to moraju sami riješiti. Kantoni su to spustili na Općine i to je nakakav status quo. Nismo se pokrenuli otkako je taj projekat davno stao, osim dvije deponije koje su bile u planu i za koje je dio sredstava već bio obezbijeden za izgradnju regionalne sanitarne deponije.

Deponija u Mostaru, idalje postoje problemi ?

To je deponija koja je urađena kao sanitarna, kao takva podrazumijeva i Upravu koja zna šta se smije ili ne smije na toj deponiji raditi, koja mora raditi u skladu sa dozvolom koja je izdata. Međutim mi nažalost imamo problematiku kada nemamo nigdje drugo sve vozimo na deponiju. Sanitarna deponija ima svoje prečistače i zna se tačno koje vrste otpada mogu tu doći, znači ne može se dovesti 5 cisterni mlijeka recimo i tad će se uređaj za prečišćavanje otpadnih voda pokvariti. U tom smislu upravljanje sanitarnim deponijama je jedan vrlo zahtjevan posao i nije samo upravljanje deponijom to što je rješenje problema. Rješenje problema je cijeli proces u startu od selektiranja otpada na mjestu nastanka do sistema kojim se zbrinjavaju opasne kategorije otpada i načina kako se to rješava. Znači ne možemo riješiti problem samo to ćemo napraviti sanitarnu deponiju.

Kada je upitanju komunalni otpad preciznije u Kantonu Sarajevo, govorilo se o sankcijama za nepropisno odlaganje otpada što je jedan od načina koji funkcioniра u EU, da li je već na snazi ta vrsta propisa?

Što se tiče Kantona, Kantonalna ministarstva mogu donijeti takvu vrstu propisa ali uvijek se moraju voditi onim osnovnim propisom a to je Zakonom o upravljanju otpadom na nivou Federacije koji nažalost nije prepoznao kažnjavanje na dovoljno detaljan i ozbiljan način da bi se moglo kažnjavati. Trenutno je u procesu izrada novog Zakona o upravljanju otpadom koji bi trebao ustvari da poboljša te kaznene politike i definiše da se plaća po kilogramu odvezenog otpada i da se uvede neka kolektivna odgovornost u smislu da građani kontrolišu jedni druge, to je ono što se pokazalo u Zapadnim zemljama vrlo dobro. Naprimjer ako se u nekoj ulici ne odlaže selektivno po vrsti otpada kako je određeno treba da se kažnjava cijela ta ulica, i samim tim građani treba da prijave onog ko to radi kako ne treba. U praksi je nemoguće da inspekcija na terenu uspije iskontrolisati sve građane grada. Postoje mehanizmi koji su jedan vrlo ozbiljan

posao za koji mi nažalost nemamo trenutno ni kapaciteta a ni političke volje što je to mnogo veći problem.

Kada govorimo o državama članicama EU, u susjednoj Hrvatskoj postoji selektivno odlaganje otpada i u domaćinstvima, da li se radi na tom uspostavljanju sistema i u Bosni i Hercegovini?

Mi imamo Zakon, Federalni plan upravljanja otpadom i strategiju, svuda je prepoznata potreba za uspostavljanjem takvog sistema. To podrazumijeva prvo da imate Komunalna preduzeća koja su uspostavljena i koja imaju kompletnu infrastrukturu od kanti, kamiona, reciklažnih dvorišta znači sve ono što podrazumijeva da se to odvaja. Onda sa druge strane podrazumijeva se da svi građani razumiju taj sistem odvajanja odnosno da ukoliko ne odvajaju na predviđen način platit će taj otpad puno više, i trebalo bi da se uvede plaćanje po količini otpada koji smo proizveli. Imamo takve vrste kanti po gradovima ali te iste koristi jako mali broj ljudi i kada koristi to je na pogrešan način. Domaćinstva kao privatne kuće su dobili podijeljene kante za odvajanje otpada za organski i ostali otpad, svako dvorište svaka kuća je dobila od komunalnog preduzeća kante odvojeno. U stanovima trebaju samo razdvojiti otpad u kantama i ubaciti u kontejnere za selektivno odlaganje otpada koji su na javnoj površini. Kada je upitanju kažnjavanje za nepropisno odlaganje, kod nas to je veoma teško jer nije Zakonski regulisano u smislu da inspekcija ako Vas uhvati da bacate miješani komunalni otpad a niste odvojili da može naplatiti kaznu, ili ako ostavite kabasti otpad mimo objave Javnog komunalnog preduzeća pored kontejnera i ako vas neko slika inspekcija može doći na Vaša vrata i kazniti vas. Ta opcija ne postoji kod nas kao u zemljama EU. U zemljama EU bilo ko da vas slika i prijavi za nepropisno odlaganje i bacanje otpada na javne površine kazna vam stiže na adresu.

Primjeri dobre prakse

Postavljene reklame pojedinih projekata su znak da napredujemo na polju zaštite životne sredine, i da se konačno svijest ljudi mijenja. A posebno zadovoljstvo pričinjava kada vidimo ostvarene rezultate u okviru pojedinih projekata.

Literatura

A. KNJIGE I UDBENICI

1. Boromisa, Ana – Maria, Tišma Sanja, Čermak Helena, Funduk Marina, (2017), *Okolišne politike i razvojne teme*, Alinea Hrvatska.
2. Briški, Felicita, (2017), *Zaštita okoliša*, Sveučilište u Zagrebu Fakultet kemijskog inženjerstva i tehnologije.
3. Džananović Mirašćija, Nedžma, (2018), *Uvod u Vanjsku politiku Europske Unije*, Univerzitet u Sarajevu Fakultet političkih nauka.
4. Džombić, Ilija J., (2010), *Evropska unija prošlost, sadašnjost, budućnost*, Friedrich-Ebert-Stiftung Sarajevo.
5. Kukić, S. / Markić, B., (2006), *Metodologija društvenih znanosti – metode, tehnike, postupci i instrumenti znanstveno istraživačkog rada*, Ekonomski Fakultet Sveučilište u Mostaru.
6. Ratko Pilipović, Đorđe Stefanović, Vanja Junuzović, Alma Midžić, Samir Lemeš, Emina Veljović, Kreševljaković Nina, (2020), *Provjera stvarnog stanja ekoloških zakona u BiH i putevi za napredak*, Centar za životnu sredinu Banja Luka.

B. ČASOPISI- PERIODIČNE PUBLIKACIJE

1. Bačić, Arsen, (2008) “*Ustavni temelji i problemi zaštite okoliša u hrvatskom i europskom pravu*” Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 45, 4/2008., str. 727.-743.
2. Bjelić, P., & Obradović, D. (2019).” *Environmental Protection in Bosnia and Herzegovina: Between Local Politics and International Influences*”. *Croatian International Relations Review*, 25(86), 37-56.
3. Đurović-Todorović, J., & Milijić, N. (2017). “*Environmental Policy in Bosnia and Herzegovina and European Integration*”. *Croatian and Comparative Public Administration*, 17(2), 317-336.
4. Kakabadse, N. K., & Kakabadse, A. P. (Eds.). (2019).” *EU Environmental Policies in Subnational Regions: The Case of Bosnia and Herzegovina*”. Springer.
5. Milinović, D., Rizov, T., & Dragojević, M. (2018). “*Environmental Protection and EU Accession in the Western Balkans: An Analysis of Progress and Challenges*”. *European Law Journal*, 24(6), 539-560.
6. Papadimitriou, Dimitris, Baltag, Dorina, Neculai-Cristian Surubaru (2019). “*Environmental Policy and Politics in Eastern Europe: The EU and the Environmental Performance of Eastern European States*”. Routledge

C. INTERNET IZVORI

1. Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine (2019). *Dobrovoljni pregled. Program implementacije Programa 2030.*https://bhas.gov.ba/data/Publikacije/Metodologije/SDG_00_2019_MD_0_BS.pdf
2. Council of Europe. (2019). *Bosnia and Herzegovina Environmental Performance Reviews: Third Review.*<https://rm.coe.int/bosnia-and-herzegovina-environmental-performance-reviews-third-review/1680901a7c>

3. Direkcija za Evropske Integracije .(2016). *Strategija integriranja Bosne i Hercegovine u Evropsku Uniju*.<https://parco.gov.ba/wp-content/uploads/2016/09/strategija-integriranja-bosne-i-hercegovine-u-evropsku-uniju.pdf>
4. European Environmental Agency. (2020). *Environmental Implementation Review 2020: Bosnia and Herzegovina*. <https://www.eea.europa.eu/themes/environmental-implementation/country-fiches/2020-country-fiches/bosnia-and-herzegovina/bosnia-and-herzegovina-environmental-implementation>
5. European Union. (2019). *Bosnia and Herzegovina 2019 Report*.<https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-bosnia-and-herzegovina-report.pdf>
6. Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa (2017) *Projekat finansiranja Evropska unija. Strategija usklađivanja propisa pravnoj stečevini EU u oblasti zaštite okoliša/životne sredine Bosne i Hercegovine – EAS BiH*
<file:///C:/Users/DT%20User/Desktop/Usvajanje%20strategije%20u%20uskla%C4%91ivanju%20propisa%20u%20oblasti%20zastite%20okolisa%20EAS%20za%20pridruzivanje%20BIH%20u%20EU.pdf>
7. Ministarstvo Vanjske trgovine i ekonomskih odnosa. (2016) *Program aproksimacije propisa Federacije Bosne i Hercegovine sa Pravnom stečevinom EU u oblasti okoliša*
http://www.mvteo.gov.ba/data/Home/%D0%94%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8/%D0%92%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%20%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%83%D1%80%D1%81%D0%B8/Program_aproksimacije_propisa_FBiH_sa_pravnom_stecevinom_EU_u_oblasti_okolisa.pdf
8. SAID Energy Policy Activity. (2023) *Projekat asistencije energetsom sektoru (EPA)*.
https://usaideia.ba/wp-content/uploads/2023/06/PREPORUKE-ZA-SISTEMSKI-PRISTUP-ENERGETSKOJ-EFIKASNOSTI-U-BIH_-local_07-20-22_FINAL.pdf
9. United Nations Development Programme. (2020). *Environmental Governance for Sustainable Development in Bosnia and Herzegovina*.
https://www.ba.undp.org/content/bosnia_and_herzegovina/en/home/library/environment_energy/environmental-governance-for-sustainable-development-in-bosnia.html
10. Ured UNEP-a u Bosni i Hercegovini, (2011),”Pregled pravnog i institucionalnog okvira za zaštitu okoliša u Bosni i Hercegovini”, Unated Nations environment programme, BiH.
https://aarhus.ba/sarajevo/images/docs/pregled_okvira_za_zastitu_okolisa-bh.pdf
11. World Bank. (2021). *Environmental Performance Assessment for Bosnia and Herzegovina*. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/country/bosnia/publication/environmental-performance-assessment-for-bosnia-and-herzegovina>

